

6. SINIF

SOSYAL BİLGİLER

DERS NOTLARI

Kamber EKİNCİ
Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Başlamak için mükemmel olmak zorunda değilsin; fakat mükemmel olmak için başlamalısın.

SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF DERS NOTU

OLAY-OLGU-GÖRÜŞ-KAVRAM-GENELLEME

OLAY: Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek özellikte olan her türlü iş veya hadiseye denir. Örn. çocukların parkta oynaması, insanların alışveriş yapması, iki kişinin birbiriyle tartışması, trafik kazasının yaşanması, çevre kirliliğinin ortaya çıkması vs.

Karşılaştığımız olayların yalnızca bir nedeni yoktur, birden fazla nedeni olabilir.

OLGU: Kolayca anlaşılabilen, tam olarak bilinen, objektif olarak kanıtlanabilen ve bilimsel verilere (bilgilere) dayandırılabilen somut şeyler, olay ve düşünceler. Örn.

- ✚ Atatürk, TC'nin ilk cumhurbaşkanıdır.
- ✚ Türkiye'nin en büyük gölü Van Gölü'dür.
- ✚ Türkiye'nin başkenti Ankara'dır.
- ✚ Üçgenin iç açıları toplamı 180 derecedir.

GÖRÜŞ: Kişiden kişiye değişen ve insanların bireysel düşüncelerini yansıtan bilgiye denir. Örn.

- ✚ Sinema tiyatrodan daha eğlencelidir.
- ✚ En kolay ders matematik dersidir.
- ✚ Elma portakaldan daha güzeldir.
- ✚ Trenle seyahat etmek daha kolaydır.

KAVRAM: Basit bir fikri veya gerçeği, bir grup veya bir sınıf şeyi soyutlayarak ifade eden terim, kelime (Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır).

Kavram Testi: Eğer bir sözcük;

- ✚ genel ve soyutsa,
- ✚ bir veya iki sözcükle ifade ediliyorsa,
- ✚ evrenselse,
- ✚ bir zamana bağlı değilse,
- ✚ ortak özelliklere sahip farklı özellikleri temsil ediyorsa **kavram**dır.

Örn. nüfus, enerji, değer, kültür, değişim, demokrasi, aile, güç, çevre, bağımsızlık vs.

GENELLEME: Kavramlar arasındaki ilişkiyi açıklayan bir kuram veya cümle, genellikle çok geniş alan kapsayan bazı ilkeleri içeren ifade. Örn. Gelişmiş ülkelerde ortalama insan ömrü, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre daha uzundur.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAPIYORUM

BİLİMSEL ARAŞTIRMA BASAMAKLARI

- ✓ Konunun tespiti(ilgi duyulan ,merak edilen)
- ✓ Sorunun çözümüne yönelik varsayımları(Hipotez) belirleme
- ✓ Konuyla ilgili bilgi toplanması(Kitap,dergi;internet gibi kaynaklardan)
- ✓ Kullanılacak bilgilerin sınıflandırılması ve varsayımların (Hipotezler)test edilmesi
- ✓ Konunun yazımı (Raporun yazımı)

Konunun Tespiti: Sosyal bilimciler ilgilerini çeken ve önemli buldukları bir soru veya konu üzerinde çalışma yaparlar. Yapılacak çalışma, toplumsal bir olayın çözümüne katkıda bulunmalı ya da o konuyu daha iyi anlamamıza yardımcı olmalıdır.

Konunun Sınırlandırılması: Konu tespitinin ardından, konunun merak edilen bölümü seçilmelidir. Örneğin; Otomobilleri merak eder ve araştırmak istersiniz ama bu konu çok geniş olduğu için konuyu sınırlandırmanız gerekir. Sizde en çok merak ettiğiniz "Otomobiller Tarihini" araştırabilirsiniz.

Katalog Taraması: Kütüphane araştırması, internet araştırması, anket, gözlem ve yüz yüze görüşme gibi yöntemlerinden biri veya bir kaçısı seçilir. Hangi yöntemin kullanılacağı konuya göre değişir.

Araştırma sırasında yararlanılan kitapların bilgileri (kitabın adı ve yazarı, yayın evi adı, basım tarihi, alıntı yaptığımız sayfalar) not edilmelidir. Ayrıca bilgi alınan internet siteleri de belirtilmelidir. Çünkü araştırma sonunda hazırlanan raporda yararlanılan eserler belirtilir.

Konuyla ilgili bilgi toplanması: araştırılan konu ile bağlantılı diğer konular belirlenerek, katalog taramasına devam edilir. Bilgiler bir araya toplanır.

Kullanılacak Bilgilerin Sınıflandırılması: Katalog taraması sonucu bulunun bilgiler bir araya getirilerek içinden kullanılacak bilgiler raporun yazımına hazır hale getirilir.

Raporun Yazılması: toplanan bilgiler , bir araya getirilir, yorumlanır ve yazılır. Bu yazıda araştırma sonuçlarından bahsedilir.

*****Varsayım(Hipotez):**Üzerinde henüz bilimsel çalışmalar yapılarak doğruluğu kanıtlanmamış ama bilimsel çalışmalar yapıldığında doğru çıkacağı umulan düşüncelere varsayım(hipotez) denir.

Dipnot: Metni yazarken alıntı yaptığımız kısımları (cümle yada paragrafları) nereden ve kimden aldığımızı gösteren notlardır.

Kaynakça: Yararlandığımız kaynakların adını belirtmemizdir.

HAK-SORUMLULUK-ÖZGÜRLÜK

HAK: İnsanların bir işi yapma veya yapmama yetkisine hak denir.

SORUMLULUK: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet durumudur.

ÖZGÜRLÜK: Herhangi bir kısıtlama, zorlamaya bağlı olmadan düşünme ve davranma, serbestlik, hürriyet.

*****Özgürlükler sınırsız değildir. Bir kişinin özgürlüğü başka bir kişinin özgürlüğünün başladığı yerde biter.**

ÜLKEMİZDE KARŞILAŞILAN TÜKETİCİ SORUNLARI KARŞISINDA BAŞVURULABİLECEK KURUM VE KURULUŞLAR

Dilekçe hakkı: Bir isteğimiz, sorunumuz olduğunda onun çözümünü istemek için yazılan kısa yazılara dilekçe denir. Her insan sorunu ve isteğini dile getirmekte özgürdür. Bu nedenle istediği kuruma dilekçe verebilir. Ve dilekçesine cevap verilmesi kanuni bir zorunluluktur. Dilekçesine en geç 60 gün (2 ay) içinde cevap verilmesi şarttır.

Bilgi edinme hakkı: Bu da bir kişinin bir konu hakkında bilgi edinmek istemesidir. Her hangi bir kamu kuruluşundan istediğimiz konu hakkında bilgi edinme hakkına sahibiz.

Tüketici Hakları İhlalleri İçin:

Tüketici Mahkemesi
Tüketici Hakları Derneği
Tüketici Hakları Merkezi
Tüketici Sorunları İl/İlçe Hakem Heyeti
Reklâm Kurulu
Belediyeler

Hizmet Aksamaları İçin:

Muhtarlıklar
Belediyeler
Kaymakamlıklar-Valilikler

Hakların ihlal edildiği bir durumda; Tüketici Hakları Koruma Yasası'na göre; tüketici bir ay içerisinde itiraz edebilir. Satıcıdan ödediği paranın iadesini, özürlü malın iadesini, malın değiştirilmesini ya da ücretsiz onarımını isteyebilir. Alıcının bu isteklerinden herhangi biri gerçekleşmediği zaman, il ve ilçelerde yasa ile kurulmuş olan hakem heyetlerine başvurma hakkı vardır. Bu heyetlere bir dilekçe ile alınan malın faturası ya da fişi ile başvurulur. Tüketici burada verilen karardan da memnun olmazsa, Tüketici Mahkemelerinde dava açabilir.

SOSYAL BİLGİLER & SOSYAL BİLİMLER

SOSYAL BİLİMLER: Toplum olayları, insanın sosyal ve kültürel faaliyetleri konusunda araştırma ve inceleme yapan bilimdir.

Hem tarihi hem de kültürel alanda bilgi ve becerilerimizin gelişmesinde sosyal bilimlerin önemi oldukça büyüktür.

Sosyal Bilimler bir çok bilim dalından yararlanır. (Tarih, Coğrafya, Psikoloji, Sosyoloji, Ekonomi, Din Bilimleri, Filoloji, Hukuk)

SOSYAL BİLGİLERİ ÖĞRENMENİN YARARLARI:

Sosyal Bilgiler Dersi;

- Vatandaşlık görevi ve sorumluluklarının öğrenilmesini sağlar.
- Öğrencilerin, Türk milletine, bayrağına ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygusunu artırır.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının önemini anlaşılmaması ve bunların korunması bilincinin yerleşmesini sağlar.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı temel ilkeleri öğretir.
- Hem ülkemizi hem de dünyayı tanımamızı sağlar.
- Demokratik yaşam kurallarını öğretir.
- Beraber yaşama, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme duygularını geliştirir.
- İnsanların, birbirlerine karşı olan hak ve sorumluluklarını kavramalarını sağlar.
- Bilimin ve teknolojinin gelişmesinin insan hayatı üzerindeki etkilerini öğretir.
- Daha sosyal ve etkin bir vatandaş olmamızı sağlar.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin iyi bir vatandaşı olmamızı sağlar.
- Toplumu oluşturan insanların etkin ve üretken bir vatandaş olmasını sağlar.
- Tarihi ve kültürel değerlerimizi korumamızda önemli bir rol oynar.
- Geçmişimizi öğrenmemizi ve geçmişimize sahip çıkmamızı sağlar.
- Çevremizde olan olaylara karşı duyarlılık kazanmamızı sağlar.

ATATÜRK ve SOSYAL BİLİMLER

Sosyal Bilimler deyince aklımıza tarih, coğrafya, edebiyat, Türkçe, psikoloji, sosyoloji, sosyal bilgiler, vatandaşlık gibi konular aklımıza gelmelidir.

Atatürk'ün sosyal bilimler alanında yaptığı yeniliklerden en önemlileri Dil Tarih Coğrafya Fakültesinin, Türk Tarih Kurumunun ve Türk Dil Kurumunun açılmasıdır.

Atatürk, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde **arkeolojik** kazıların yapılmasını sağlamış, bu kazıları yakından takip

ARKEOLOJİ: Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma eserleri tarih ve sanat bakımından inceleyen bilim, kazı bilimidir

etmiştir.

Atatürk'ün diğer bir uygulaması, yabancı sosyal bilimcileri ülkemize davet etmesidir. Böylelikle, sosyal bilimler alanındaki son gelişmelerden haberdar olma ve bu gelişmeleri yakından takip etme imkanı doğmuştur. Ayrıca yurt dışına öğrenciler gönderilmiş ve bu öğrencilerden bir kısmı sosyal bilimler alanında eğitim almıştır. Atatürk ülkemizin geçmişini bilmemiz gerektiğini her defasında önemle vurgulamıştır. Çünkü tarihini bilmeyen toplumlar eski hatalarına tekrar düşebilirler. Atatürk aynı zamanda dilimize de önem vermiş ve Türkçenin geliştirilmesi için çalışmıştır.

TÜRK TARİH KURUMU: Türk Tarih Kurumunun amacı tarihimiz öğrenmek onu korumak , geliştirmek ve gelecek kuşaklara tarihimizi aktarmaktır. Bu amaçla **Atatürk 1931 de Türk Tarih Kurumunu** kurmuştur.

TÜRK DİL KURUMU: Amacı Türkçemizi korumak, onu geliştirmek ve doğru Türkçe kullanımını sağlayarak gelecek kuşaklara aktarmaktır. Bu amaçla **Atatürk 1932 de Türk Dil Kurumunu** kurmuştur.

Amaçları:

Halk tarafından benimsenmemiş yabancı kelimelerin kullanımdan çıkarılarak Türkçe kelimelerin yaygınlaşmasını sağlamak

- Yazı dili ile konuşma dilinin aynı olmasını sağlamak
- Türkçenin zenginliğini ortaya koyarak Türk dilinin dünya üzerindeki saygınlığını artırmak
- Türkçeyi bilimsel ve ekonomik alanlarda da etkili zengin bir dil haline getirmek

DİL TARİH ve COĞRAFYA FAKÜLTESİ: Türk dili ve tarihi çalışmalarını ulusallaştırmak için Atatürk tarafından

9 Ocak 1936 tarihinde kuruldu.

Amaçları:

- Türk dili ve tarihi hakkında araştırma yapmak,
- Türk dili ve tarih alanlarında öğretim görevlisi ve araştırmacı yetiştirmek,
- Sosyal bilimlerin gelişimine katkıda sağlamak

ÜNİTE II

VERYÜZÜNDE YAŞAM

DÜNYA BİR KÂĞIDA NASIL SIĞAR?

HARİTA BİLGİSİ:

HARİTA: Yerkürenin tamamının veya bir bölümünün, belli oranlarda küçültülerek, kuşbakışı görünüşü ile düzlem üzerine aktarılmasına harita denir.

Bir Çizimin Harita Olabilmesi İçin:

1. Belli bir oranda küçültülmüş olmalı (Ölçek Olmalı)
2. Kuşbakışı görünüşü ile çizilmiş olmalı
3. Bir düzlem üzerine aktarılmış olmalı

KROKİ: Sadece kuşbakışı görünüşü ile bir düzlem üzerine aktarılan ölçeksiz kabataslak çizimlerdir.

ÖLÇEK: Yerkürenin veya bir parçasının belirli oranda küçültülmesine denir. İkiye ayrılır. Kesir Ölçek ve Çizik Ölçek.

Lejand: Haritalarda kullanılan sembol ve işaretlerin ne anlama geldiğini gösteren tablodur.

Haritalar çizilirken karşılaşılan güçlükleri üç bölümde ele almak mümkündür.

1. Dünya'nın şeklinin küresel olmasından dolayı küresel yüzeyi düz zemin üzerine aktarmak zordur.
2. Yer şekillerinin engebeli olmasından dolayı yüzey şekilleri, tam alanları ve tam şekilleri ile düzlem üzerine aktarılamaz.
3. Yerden yükseldikçe görüş alanının genişleyip şekillerin küçülmesi çizimi zorlaştırır.

HARİTA ÜZERİNDE BULUNMASI GEREKENLER:

1. Haritanın çizim amacına uygun başlık.
2. Haritanın küçültme oranını gösteren ölçek.
3. Haritanın yönünün belirlenmesinde kullanılan yön oku.
4. Harita anahtarı (Lejand)
5. Paralel ve meridyenler.

KULLANIM AMAÇLARINA GÖRE HARİTALAR:

1. **FİZİKİ HARİTALAR:** Yer şekillerini gösteren haritalardır. Bu haritalardan uzunluk ve alan hesabından başka, eğim hesaplama yükselti belirleme ve profil çıkarma işlemleri de yapılır.
2. **SİYASİ HARİTALAR:** İdari yerleşim birimlerinin sınırlarını gösteren haritalardır.
3. **İKLİM HARİTALARI:** Üzerinde sıcaklık, basınç, yağış gibi iklim elemanlarının dağılışını gösteren haritalardır.
4. **BEŞERİ VE EKONOMİK HARİTALAR:** Nüfus, yerleşme ve insanların ekonomik faaliyetlerini gösteren haritalardır.
5. **ÖZEL HARİTALAR:** Bazı meslek gruplarına ait olan haritalardır. Tıp, Askeri, Jeoloji v.s. gibi haritalardır.

II. Ölçeklerine Göre Haritalar

A) Büyük ölçekli Haritalar

Büyük ölçekli haritalarda, yeryüzü şekilleri daha az küçültülerek düzleme aktarıldıklarından daha fazla ayrıntı gösterirler.

B) Orta Ölçekli Haritalar

1/200.000 ile 1/500.000 arasında değişen haritalardır. Duvar haritaları orta ölçekli haritalardır.

C) Küçük Ölçekli Haritalar:

Ölçekleri 1/500.000'den daha küçük olan haritalardır. Atlaslar küçük ölçekli haritalardır.

Büyük ve Küçük ölçekli haritalar arasındaki fark

Büyük Ölçekli Haritalar	Küçük Ölçekli Haritalar
Paydası küçüktür.	Paydası büyüktür.
Küçültme oranı azdır.	Küçültme oranı fazladır.
Ayrıntısı fazladır.	Ayrıntısı azdır.
Hata oranı azdır.	Hata oranı fazladır.
Daha küçük alanları gösterir.	Daha geniş alanları gösterir.
Aynı alan çizildiğinde harita alanı daha büyük olur.	Aynı alan çizildiğinde harita alanı daha küçük olur.

ÖLÇEK

Haritadaki küçültme oranına **ölçek** denir. Ölçek, harita uzunluğu ile gerçek uzunluğun birbirine oranıdır. Bir haritanın ölçeği iki şekilde gösterilir.

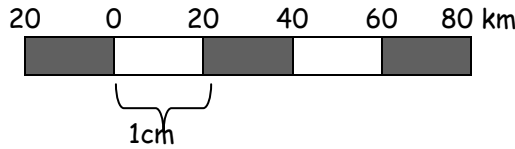
Kesir Ölçek

Haritalarda uygulanan küçültme oranı kesirle ifade edilir. Kesir ölçekte pay daima 1 ile gösterilir. 1/100 000, 1/2 000 000 gibi paydadaki sayı, çizimin ne kadar küçültüldüğünü ifade eder.

Kesir ölçeklerde, ölçek ile ölçek paydası arasında ters orantı vardır. Ölçeğin paydası büyüdükçe ölçek küçülür, ölçek paydası küçüldükçe ölçek büyür.

Çizgi Ölçek

Küçültme oranının çizgi şeklinde gösterildiği ölçeklerdir. Eşit aralıklara bölünmüş olan çizgi üzerinde, aralıkların gerçekte ne kadar uzaklığa eşit olduğu belirtilir.

Yukarıda verilen ölçekte, haritadaki 1 cm'lik uzunluk, arazide 2 000 000 cm'yi yani 20 km'yi göstermektedir.

Haritalarda genellikle çizgi ve kesir ölçek birlikte kullanılır. Çizgi ölçek, kesir ölçeğe göre daha kullanışlıdır. Bunun nedeni harita, fotoğraf veya fotokopi ile küçültülüp büyütülse de çizgi ölçeğin gösterdiği uzunlukların değişmemesidir. Çünkü bu işlem sırasında çizgi ölçek de aynı oranda küçültülmüş veya büyütülmüş olur.

ÖLÇEKLERİN DÖNÜŞÜMÜ

Kesir Ölçeğin Çizgi Ölçeğe Çevrilmesi

Kesir ölçeğin çizgi ölçeğe çevrilmesi için haritadaki 1 cm'nin gerçekte kaç km'yi gösterdiğinin bulunması gerekir.

Örnek:

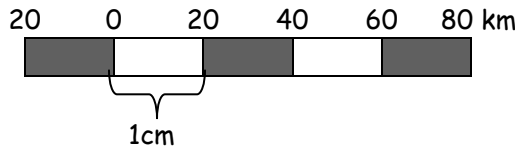
1/2 000 000 kesir ölçeğinin çizgi ölçek olarak ifadesi nedir?

Çözüm:

$$\text{Ö} = \frac{HU}{GU} = \frac{1}{2.000.000}$$

Haritadaki 1 cm gerçekte 2 000 000 cm'ye yani 20 km'ye eşittir.

Buna göre, 1 cm'nin 20 km olarak gösterildiği çizgi ölçek hazırlanır.

Çizgi Ölçeğin Kesir Ölçeğe Çevrilmesi

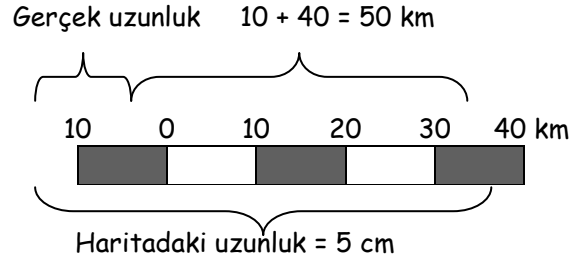
Çizgi ölçeğin boyu haritadaki uzunluğu verir. Çizgi ölçek üzerindeki tüm bölümlerin toplamı gerçekteki uzunluğu ifade eder.

$$\text{Ölçek} = \frac{\text{Çizgi Ölçeğin Harita Uzunluğu}}{\text{Çizgi Ölçeğin Gerçek Uzunluğu}}$$

Yukarıdaki çizgi ölçeğin harita uzunluğu 5 cm'dir. Buna göre, kesir ölçek olarak değeri nedir?

Çözüm:

H.U. = 5 cm

G.U. = 50 km

Ölçek = ?

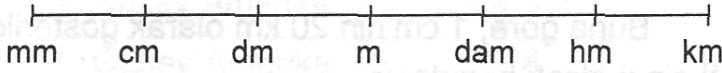
$$\text{Ölçek} = \frac{HU}{GU} = \frac{5cm}{50km} = \frac{5cm}{5.000.000} = \frac{1}{1.000.000}$$

Ölçek Hesaplamaları

Harita üzerinden, **haritadaki uzunluk**, **gerçek uzunluk** ve **ölçek** hesaplamaları yapılabilir.

Uzunluk hesaplarını hatasız yapabilmek için uzunluk ölçüsü birimlerini bilmek gerekir. Uzunluk ölçüleri 10'ar 10'ar büyür, 10'ar 10'ar küçülürler.

Metre'nin alt ve üst katları:

Uzunluk hesaplamalarında;

- Gerçek uzunluk
- Harita uzunluğu
- Harita ölçeği

hesaplanır.

Verilen uzunlukların daha iyi anlaşılması için formüller kullanılmaktadır.

1- Gerçek uzunluk = Harita uzunluğu x Harita ölçeğinin paydası → $GU = HU \times HÖ$

2- $\text{HaritaUzunluğu} = \frac{\text{GerçekUzunluk}}{\text{HaritaÖlçeğininPaydası}} \rightarrow HU = \frac{GU}{HÖP}$

3- $\text{HaritaÖlçeğininPaydası} = \frac{\text{HaritaUzunluğu}}{\text{GerçekUzunluk}} \rightarrow HÖP = \frac{HU}{GU}$

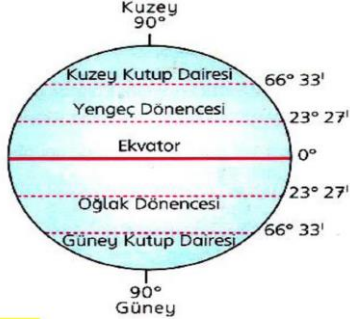

UYARI: Formülleri pratik olarak öğrenebilmek için üçgen tabloyu kullanabiliriz.

UYARI: Kilometre cinsinden bir değer istendiğinde beş (5) sıfır silinir. Santimetre cinsinden istendiğinde beş (5) sıfır eklenir.

DÜNYAMIZ

Dünya; Samanyolu Galaksisi'nde, Güneş Sistemi içinde yer alır. Dünyamız, 510 milyon km kare yüzölçümüne sahiptir. Dünyanın şekli kutuplardan hafif basık, ekvator'dan şişkindir. Dünyanın kendine özgü bu şekline **GEOİD** denir.

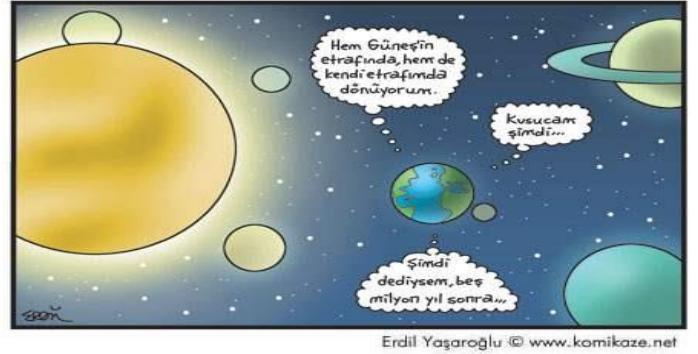
DÜNYA'YI KEŞFEDİYORUZ

Dünyamız hem kendi etrafında hem de Güneş etrafında döner. Kendi etrafındaki dönüşünü 24 saatte (Gün) Güneş etrafındaki dönüşünü 365 gün 6 saatte (Yıl) tamamlar.

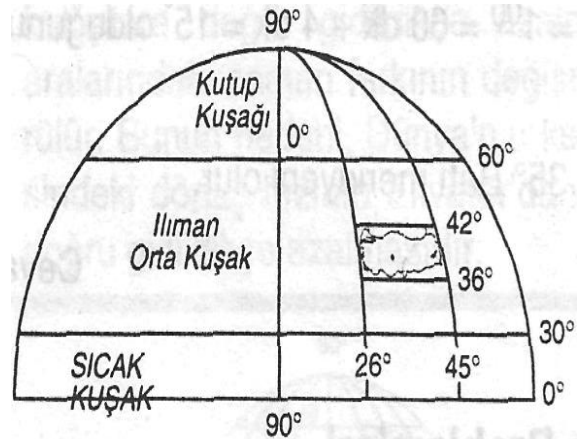
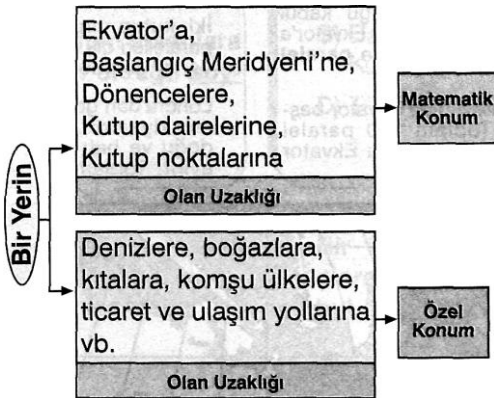
Konum Bilgisi

Coğrafi Konum: Bir şehrin, bölgenin ya da ülkenin Dünya üzerindeki yerine denir. Bir yerin coğrafi konumu 2 şekilde belirtilir: Özel Konum ve Matematik Konum.

- Özel Konum:** Bir yerin kıtalara, denizlere, önemli ulaşım yollarına, büyük nüfus topluluklarına ve farklı ekonomik bölgelere göre olan konumudur.
- Matematik Konum:** Dünya üzerinde herhangi bir yerin, enlem ve boylam derecelerine göre konumudur (bir yerin Başlangıç Meridyeni ve Ekvator'a olan uzaklığıdır).

Erdil Yaşaroğlu © www.komikaze.net

EKVATOR: Dünya'yı kuzey ve güney yarım küre olarak iki eşit parçaya ayırdığı kabul edilen çizgidir. Ekvator'un

Özellikleri:

- En büyük paralel dairesi Ekvator'dur. Uzunluğu yaklaşık olarak 40.000 km'dir. Ekvator, başlangıç paraleli (0 derece) dir.
- Ekvator, Dünya'yı iki eşit parçaya böler. Yerkürenin Ekvator'un kuzeyinde kalan bölümüne Kuzey Yarım Küre, güneyinde kalan bölümüne de Güney Yarım Küre denir.
- Ekvator üzerindeki her noktanın kuzey ve güney kutup noktalarına uzunlukları eşittir.
- Çizgisel hız (Dünya'nın dönüş hızı) en fazla olduğu paralel dairesidir.
- Üzerinde gece ve gündüz süreleri her zaman eşittir (12'şer saat).

PARALEL: 1'er derece aralıkla, Meridyenlere dikey, Ekvator'a paralel olarak uzanan dairelerdir.

Paralellerin Özellikleri:

- ✚ Ekvator, başlangıç paralelidir. Ekvator'un kuzeyindeki paralellere Kuzey Paralelleri, güneyindeki paralellere Güney Paralelleri denir.
- ✚ 90 tane Kuzey Yarım Küre'de, 90 tane Güney Yarım Küre'de olmak üzere 180 tane paralel dairesi vardır.
- ✚ Aralarında 1'er derecelik açı vardır.
- ✚ Paralel dairelerinin uzunlukları Ekvatordan kutuplara gidildikçe azalır; kutuplarda nokta haline gelir (Dünya'nın şeklinden dolayı).
- ✚ Her paralel dairesi bütün meridyenleri dik olarak keser, paraleller birbirini kesmezler.
- ✚ Bütün paralellerin arasındaki uzaklık 111 km'dir, birbirine eşit ve her yerde aynıdır.
- ✚ Paralel dairelerinden enlemlerin belirlenmesinde faydalanılır.

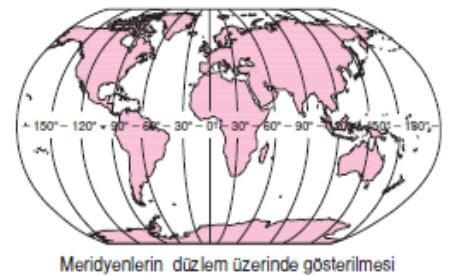
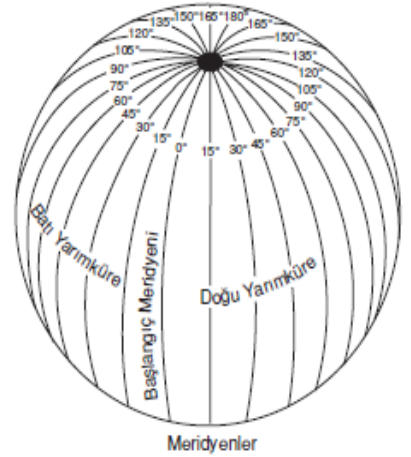
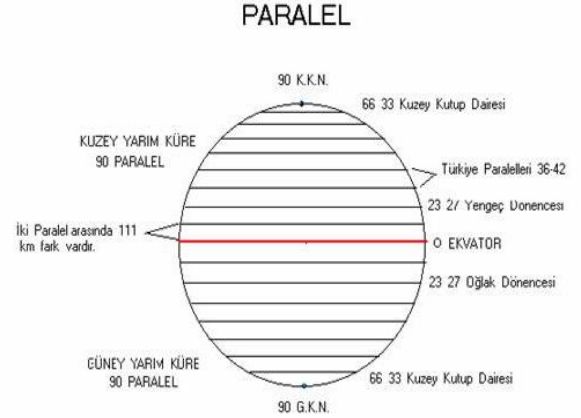
NOT: Bu daireler Dünya'nın eksen eğikliği sonucunda belirlenmiştir.

NOT: En büyük paralel Ekvator, en küçük paralel ise kutup noktalarıdır.

MERİDYEN: Bir kutuptan diğer kutba ulaşan, Ekvator ve paralelleri dik açıyla kesen yarım çembere denir.

Meridyenlerin Özellikleri:

- ✚ Başlangıç meridyeni Londra'daki Greenwich (Griniç) gözlem evinden geçen meridyendir. (0 derece meridyeni). Bu meridyenin doğusundaki meridyenlere **Doğu Meridyenleri**, batısındaki meridyenlere **Batı Meridyenleri** denir.
- ✚ 180 tane doğuda, 180 tane batıda olmak üzere toplam 360 tane yarım meridyen yayı vardır.
- ✚ Bütün meridyenler kutup noktalarında birleşir.
- ✚ Meridyenlerin uzunlukları birbirine eşittir (20.000 km).
- ✚ Her meridyen her paraleli dik keser.
- ✚ Meridyenler arasındaki uzaklık Ekvator üzerinde yaklaşık 111 km'dir. Bu uzaklık kutuplara doğru gidildikçe azalır (Dünya'nın şeklinden dolayı).
- ✚ Meridyenler arasındaki zaman farkı 4 dakikadır, sabittir, yani değişmez.
- ✚ Meridyenler arasında 1 derecelik açı vardır.
- ✚ Bir meridyen üzerindeki her noktada yerel saat aynıdır. Bunun nedeni; aynı meridyen üzerinde bulunan bütün noktaların aynı zamanda Güneş'in önünden geçmesidir.
- ✚ Meridyenler, boylamların ve yerel saatlerin belirlenmesinde kullanılır

Yerel Saat Hesaplamaları

**İki boylam arası 4 dakikadır

Yerel Saat hesaplamalarında aşağıdakilere dikkat ediniz!

1. Önce verilen yerler arasındaki boylam farkını bulunuz. Boyamların her ikisi de doğuda veya her ikisi de batıda ise verilen boylamların farkını alın ve 4 ile çarpın.

2. Verilen boylamların birisi doğu boylamı birisi batı boylamı ise her ikisini toplayıp 4 ile çarpın.

3. Doğudaki yerlerde batıya göre güneş daha önce doğduğu için yerel saat daha ileridir.

Örnek Soru: 30° doğu boylamı üzerinde yer alan Bilecik ile 33° doğu boylamı üzerinde yer alan Ankara arasında kaç dakikalık bir yerel saat farkı vardır?

Çözüm: öncelikle verilen şehirlerin arasındaki boylam sayısını buluruz. Verilen boylamların ikisi de doğu boylamı olduğu için;

33-30=3 boylam fark vardır.

Sonra aradaki dakika farkını buluruz.

iki boylam arası 4 dakika olduğundan;

3x4= 12 dakika.

Bilecik ile Ankara arasında 12 dakikalık bir zaman farkı vardır.

NOT: Aynı boylam üzerinde bütün noktalarda yerel saat aynıdır.

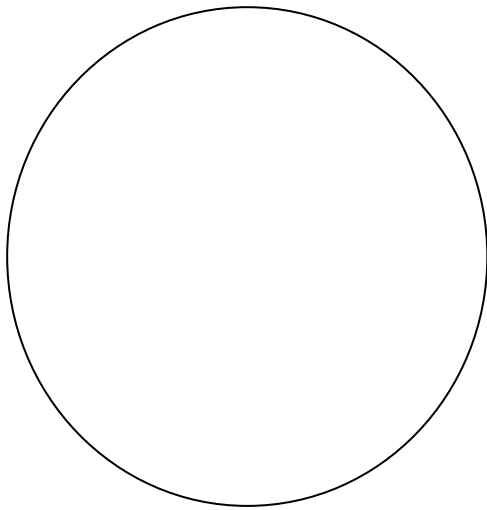

"Kutuplarda 6 ay gece, 6 ay gündüz"

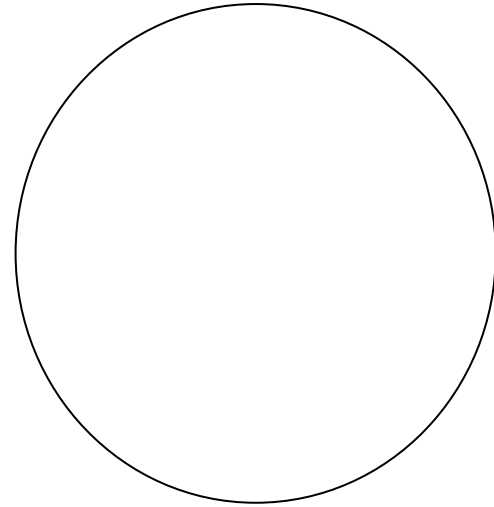
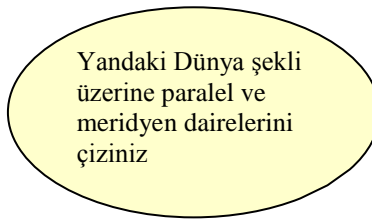

"Kutuplarda 6 ay gece, 6 ay gündüz"

NOT: Kutup noktalarında 6 ay gece 6 ay gündüz yaşanır. Kuzey yarım kürede en uzun gündüz 21 Haziran tarihinde yaşanır. Bu tarihte Kuzey Kutup Noktasında 24 saat gündüz yaşanır. En uzun gece ise 21 Aralık tarihinde yaşanır. Yine bu tarihte Kuzey Kutup Noktasında 24 saat gece yaşanır. 21 Mart ve 23 Eylül tarihlerinde ise Dünyanın tamamında gece-gündüz eşitliği (12 Saat Gündüz-12 Saat Gece) yaşanır.

PARALELLER

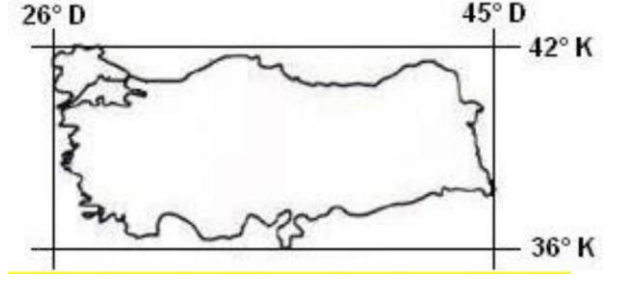

MERİDYENLER

TÜRKİYE'NİN KONUMU

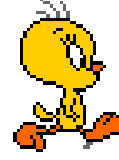
Türkiye'nin Matematik Konumu ve Sonuçları:

- ❖ Türkiye; 36-42 derece kuzey paralelleri ile 26-45 derece doğu meridyenleri arasında yer alır.
- ❖ Türkiye; Kuzey Yarım Küre'de, başlangıç meridyeninin doğusunda, Ekvator'un kuzeyinde, ılıman kuşağın güneyinde yer alır.
- ❖ Türkiye'nin üzerinden 19 meridyen geçer, en doğusu ile batısı arasında 76 dakikalık zaman farkı vardır.
- ❖ Türkiye'nin kuzeyi ile güneyi arasında 6 paralel dairesi vardır, kuzeyi ile güneyi arasındaki yaklaşık uzunluk 666 km'dir ($6 \times 111 = 666$ km).
- ❖ Dört mevsim belirgin olarak görülür.
- ❖ Güneş ışınları hiçbir zaman Türkiye'ye dik açıyla gelmez, eğik açıyla gelir.
- ❖ Bir cismin gölge boyu yıl içinde hiçbir zaman sıfır (0) olmaz.
- ❖ Güneyden kuzeye gidildikçe sıcaklık ve denizlerimizdeki tuzluluk oranı azalır.
- ❖ Akdeniz kıyıları Ege, Marmara ve Karadeniz kıyılarından daha sıcak olur.
- ❖ Kuzey Yarım Küre'de yer aldığı için güneyden esen rüzgârlar (Lodos, Kible, Keşişleme) sıcaklığı artırır; kuzeyden esen rüzgârlar ise (Karayel, Yıldız, Poyraz) sıcaklığı azaltır.
- ❖ En sıcak ay temmuz, en soğuk ay ocak ayıdır. Dağların güney yamaçları daha fazla ısınır (Bakı faktörü).

Türkiye'nin Özel Konumu ve Sonuçları:

- ❖ Türkiye eski Dünya kıtalarının (Asya, Avrupa, Afrika) birbirine yaklaştığı yerde bulunur.
- ❖ Doğu ile Batı uygarlıkları arasında köprü görevi görür.
- ❖ Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bir konumdur, diğer ülkelerle kolay ilişki kurulmasını sağlar.
- ❖ Dünya'nın önemli su yolları, deniz ve kara yolları üzerindedir. Önemli ticaret yolları ülkemizden geçer.
- ❖ İstanbul ve Çanakkale Boğazları ülkemizin kontrolü arasındadır. Bu boğazlar iç denizleri (Akdeniz, Ege ve Karadeniz) okyanuslara bağlar.
- ❖ Türkiye ortalama yükseltisi fazla bir ülkedir, batıdan doğuya gidildikçe yükselti artar.
- ❖ Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada konumundadır.
- ❖ Cebelitarık Boğazı ve Süveyş Kanalı ile okyanuslara açılabilen bir konuma sahiptir.
- ❖ Önemli petrol ülkelerine (Ortadoğu ülkelerine) komşudur.
- ❖ Türkiye'de farklı iklimlerin etkisiyle çeşitli tarım ürünleri yetişir.
- ❖ Kuzey ve güneyde (Akdeniz ve Karadeniz) dağlar denize paralel, batıda (Ege) dağlar denize dik uzanır.

KITALAR VE OKYANUSLAR

KITA: Kendine bağılı yakın adalarla birlikte etrafı deniz ve okyanuslarla çevrili büyük kara parçalarına denir. Yeryüzünün yüzölçümü 510 milyon km kare'dir. Bunun yaklaşık 149 milyon km kare'si (% 29'u) karalarla kaplıdır. 361 milyon km kare'si (%71'i) okyanuslarla kaplıdır.

Yeryüzünde 7
kita vardır.
Bunlar:

Kıtalar

Asya
Afrika
Kuzey Amerika
Güney Amerika
Antarktika
Avrupa
Avustralya (Okyanusya)

Yüzölçümü (milyon km kare)

44,3
29,8
24,1
17,8
14,1
9,9
8,9

NOT: Kuzey Yarım Küre'nin % 39'u, Güney Yarım Küre'nin % 19'u karalarla kaplıdır. Karaların daha fazla yer kapladığı Kuzey Yarım Küre, Güney Yarım Küre'den daha sıcaktır. Kuzey Yarım Küre'de bulunan karaların büyük bir bölümü ılıman kuşakta yer alır. Kuzey Yarım Küre'de yerleşme daha fazladır.

NOT: Kuzey Yarım Küre'de yer alan kıtalar; Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya, Güney Yarım Küre'de yer alan kıtalar; Okyanusya (Avustralya), Antarktika, hem Kuzey Yarım Küre hem de Güney Yarım Küre'de yer alan kıtalar; Afrika, Güney Amerika.

OKYANUS: Kıtalar arasında büyük çukurları kaplayan geniş ve derin su kütlelerine denir.

Yeryüzünde 3
okyanus vardır.
Bunlar:

Okyanuslar

Büyük Okyanus (Pasifik)
Atlas Okyanusu (Atlantik)
Hint Okyanusu

Yüzölçümü (milyon km kare)

180
106
75

İKLİM: Bir yerde uzun süre büyük değişiklik göstermeyen hava.

HAVA DURUMU: Kısa süreli iklim değişiklikleridir.

İKLİMİ ETKİLEYEN ETMENLER

- Enlem (Dünya'nın şeklinden dolayı Ekvator'dan kutuplara gidildikçe sıcaklık düşer)
- Yükselti (Yükseklik arttıkça sıcaklık azalır. Türkiye'de batıdan doğuya gidildikçe yükselti artar, sıcaklık azalır)
- Dağların Uzanışı (Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında dağlar denize paralel uzanır, bu nedenle deniz etkisi iç kısımlara kadar giremez, kıyılar bol yağış alır. Ege kıyılarında dağlar denize dik uzandığından deniz etkisi iç kısımlara kadar sokulabilir)
- Yer şekilleri
- Denizellik-Karasallık (denize kıyısı olan yerlerde iklim ılıman, deniz etkisi görülmeyen yerlerde karasal iklim görülür)
- Rüzgârlar (Türkiye'de kuzeyden esen rüzgârlar sıcaklığı düşürürken, güneyden esen rüzgârlar sıcaklığı arttırır)
- Bakı (dağların güneye bakan yamaçlarının daha sıcak olması bakı faktörüdür)

Deniz Meltemi: Yazın denizler karalardan daha serindir. Denizden karaya doğru esen rüzgârlar serin eser.

Kara Meltemi: Kışın karalar denizlerden daha serindir. Karadan denizlere doğru esen rüzgârlar serin eser.

DÜNYA ÜZERİNDE GÖRÜLEN İKLİM TÜRLERİ

Ekvator İklimi: Yıl boyu yaz mevsimi yaşanır ve yüksek sıcaklıklar görülür (Ekvator yıl boyu güneş ışınlarını geniş açı ile alır). Isınma sorunları yoktur, insanlar ince elbiseler giyerler. Yüksek sıcaklık isteyen kahve, muz, kakao gibi ürünler yetiştirilir. Yerleşim alanı olarak yüksek yerler tercih edilir.

Çöl İklimi: Çöllerde yağış çok azdır, bazı yıllarda hiç yağış görülmez. Tarım ve diğer ekonomik faaliyetler yapılamaz. Taban suyunun yüksek olduğu vahalarda yerleşim alanları vardır.

Kutup İklimi: Yıl boyu sıcaklık çok düşüktür (kutuplar güneş ışınlarını yıl boyu dar açı ile alır). Buralarda daha az insan yaşar. İnsanlar çok kalın giysiler giyerler. Yıl boyu karla kaplı olduğundan Güney Kutbu'nda yerleşik hayat yoktur. Tarım yapılamaz. Balıkçılık temel geçim kaynağıdır.

Muson İklimi: Yaz mevsimi sürekli yağışlıdır. Muson Asyası yoğun nüfuslu yerlerdendir. Bölge halkının temel geçim kaynağı pirinçtir. Yağışlar zaman zaman sel felaketine yol açar. Bu da can ve mal kaybına neden olur.

ÜLKEMİZDE GÖRÜLEN İKLİM TÜRLERİ

Ülkemizde 3 çeşit iklim görülür. Bunlar:

1. Karadeniz İklimi:

- ✚ Yazlar serin, kışlar ılık, her mevsim yağışlıdır.
- ✚ Dağların Karadeniz'e bakan yamaçlarında yağış fazladır.
- ✚ En fazla yağışı sonbaharda, en az yağışı ilkbaharda alır.
- ✚ Nem oranının yüksek olmasından dolayı yaz ve kış mevsimleri arasındaki sıcaklık farkı (yıllık sıcaklık farkı) fazla değildir.
- ✚ Karadeniz kıyıları ile Marmara Bölgesi'nin Karadeniz'e yakın yerlerinde görülür.
- ✚ Bitki örtüsü ormandır.
- ✚ Yetiştirilen tarım ürünleri; çay, fındık, mısır, tütün, soya fasulyesi, keten, kenevir

2. Akdeniz İklimi:

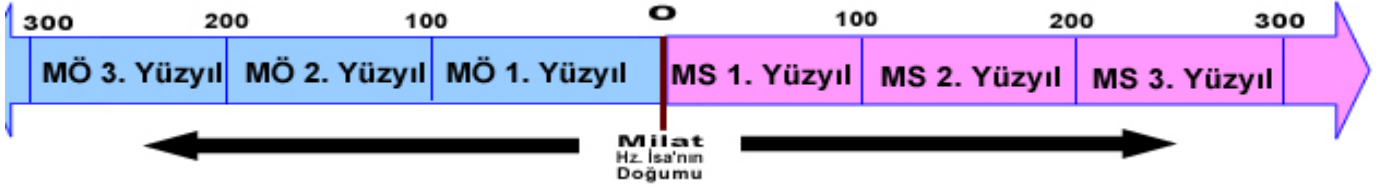
- ✚ Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır.
- ✚ En fazla yağışı kışın, en az yağışı yazın alır.
- ✚ Don olaylarına ve kar yağışlarına nadiren rastlanır. Güneşlenme süresi fazladır.
- ✚ Yıllık (yaz-kış) ve günlük gece-gündüz) sıcaklık farkı fazladır.
- ✚ Seracılık yaygın olarak yapılır. Nedeni; güneşli gün sayısının fazla olması ve kışların ılık geçmesidir.
- ✚ Akdeniz ve Ege kıyılarıyla, Marmara Bölgesi'nin güney kısmında ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin batısında görülür.
- ✚ Bitki Örtüsü makidir. Makiler, yaz kuraklığına dayanıklı olan ve bütün yıl yeşil kalabilen çalı ve kısa boylu ağaçlardır.
- ✚ Yetiştirilen tarım ürünleri; turunçgiller (limon, portakal, greyfurt), muz, zeytin, susam, pamuk, üzüm, incir, tütün,

3. Karasal İklim:

- ✚ Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk, kar yağışlı ve uzun sürer.
- ✚ En fazla yağışı ilkbaharda, en az yağışı yazın alır.
- ✚ Yıllık (yaz-kış) ve günlük (gece-gündüz) sıcaklık farkları çok fazla, yağışlar azdır.
- ✚ İç Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülür.
- ✚ Bitki örtüsü bozkır (step)'dir. Bozkırlar, ilkbahar yağmurlarıyla büyüyüp yeşeren, yaz sıcaklığının başlamasıyla sararıp kuruyan bitki örtüsüdür.
- ✚ Yetiştirilen tarım ürünleri; buğday, arpa, çavdar, pirinç, baklagiller (mercimek, nohut), tütün, pamuk, üzüm, Antep Fıstığı

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YERLEŞME

Tarih; insanların geçmişte meydana getirdikleri olayları yer ve zaman göstererek, neden sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bilim dalıdır. Tarih incelenirken yıllara, yüzyıllara ve çağlara ayrılmıştır. Hz. İsa'nın doğum günü Miladi takvimin başlangıcı olarak sıfır kabul edilmiş ve buna **Milad** adı verilmiştir. Bu tarihten (sıfır) öncesine **Milattan Önce (M.O)**, bu tarihten sonrasına **Milattan Sonra (M.S)** denir. Yüzyılların sınıflandırılması da Milada göre yapılır. Milad başlangıç olarak sayılan yüzyıllık dönemlere **Yüzyıl (Asır)** denir. Örneğin 0 ile 99 yılları arası 1. yüzyıl (yy), 100 ile 199 arası 2. yüzyıl. 200 ile 299 arası 3. yüzyıl, 1400 ile 1499 arası 15. yüzyıl, 2000 ile 2099 arası 21. yüzyıl gibi.

Tarihleri Yüzyıla Çevirme Nasıl Yapılır?

Verilen tarih iki rakamlı ise bunda hiç bir şey yapılmaz. Çünkü iki rakamlı yılların hepsi 1. yüzyıldadır. Verilen tarih üç rakamlı ise bastaki ilk harfe bir eklenerek yüzyılı bulunur

Örnek: 576 yılı hangi yüzyıldadır?

576	128	998	333
+	+	+	+
1	1	1	1
= 6.yüzyıl	= 2. yüzyıl	= 10. yüzyıl	= 4. yüzyıl

Verilen rakam eğer dört rakamlı ise bastaki iki rakama bir eklenerek yüzyılı bulunur.

1453	1022	1999	1789	2007
+	+	+	+	+
1	1	1	1	1
= 15.YY	= 11. YY	= 20. YY	= 18. YY	= 21. YY

Yüzyılların Hangi Yıllar Arasını Kapsadığı Nasıl Bulunur?

Verilen yüzyıldan bir çıkartılıp bulunan rakama iki tane sıfır ekleriz. Böylece yüzyılın başlangıç yılını buluruz. Buna 99 eklersek yüzyılın bitiş yılını da buluruz.

Örnek: 8. yüzyıl hangi yıllar arasını kapsar?

$8 - 1 = 7 + 00 = 700 \rightarrow$ başlangıç yılı $700 + 99 = 799 \rightarrow$ bitiş yılı
yani 8. yüzyıl = 700 - 799 arası

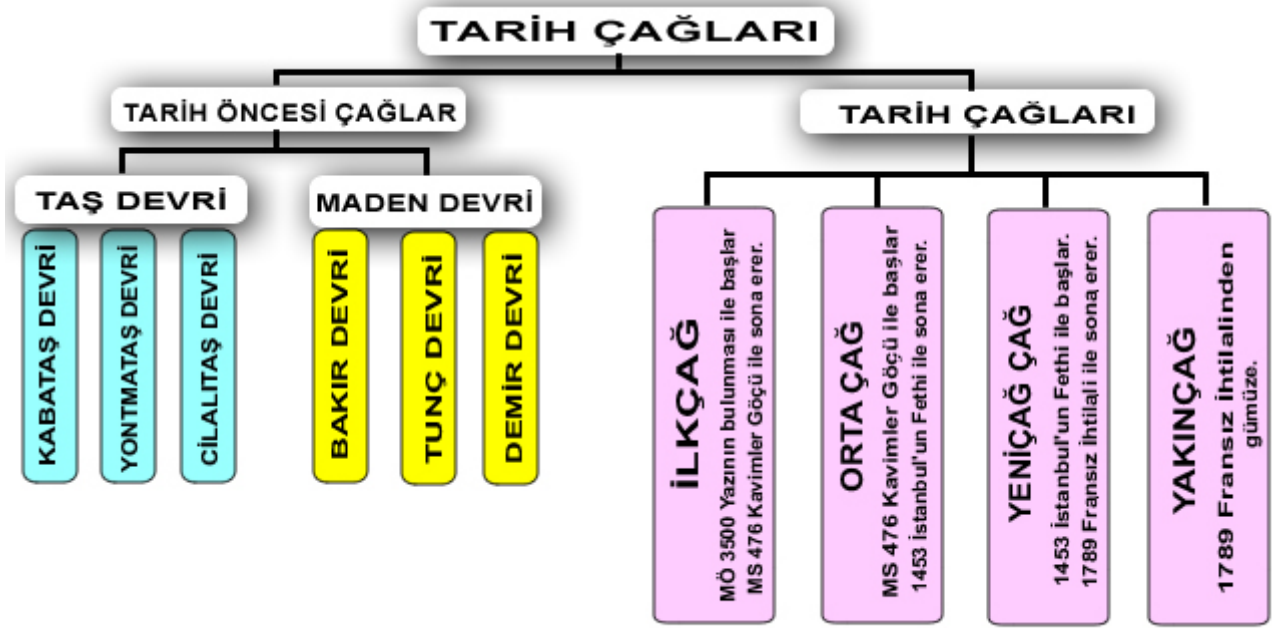
Örnekler: 5.yy = 400 - 499 arası, 21. yy = 2000 - 2099 arası 19. yy = 1800 - 1899 arası
11. yy = 1000 - 1099 arası 9. yy = 800 - 899 arası 16. yy = 1500 - 1599 arası

ÇAĞ-DEVİR

İnsanlar, tarihi olayları daha kolay inceleyebilmek için, tarihi belli başlı zaman dilimlerine ayırmışlardır. Bunlara **Çağ** yada **Devir** adı verilir. Tarih Çağlarının başlangıcı olarak **yazının icadı** (M.O 3500) kabul edilir. Yazının icadından önceki devirlere **tarih öncesi devirler**, yazının icadından sonraki devirlere **tarih devirleri** adı verilir.

Not: Tarih öncesi devirler guruplara ayrılırken insanların alet, silah, sus eşyası yapma becerileri göz önünde bulundurulurken, tarihi devirler insanlığı etkileyen önemli olaylara göre guruplara ayrılmıştır.

İlk Çağ=Yazının icadıyla başlayıp Kavimler Göçüyle sona eren dönemdir.

Orta Çağ=Kavimler Göçü ile başlayıp İstanbul'un fethiyle sona eren dönemdir.

Yeni Çağ=İstanbul'un fethiyle başlayıp Fransız İhtilali ile sona eren dönemdir.

Yakın Çağ=Fransız İhtilali ile başlayıp günümüze kadar devam eden dönemdir.

İLK İNSANLARIN YASANTISI

- İlk insanlar mağaralarda veya ağaç kovuklarında yaşıyorlardı.
- Daha sonra saz veya dallardan örülmüş kulübeler yapmaya başladılar.
- Üretim yapmayı bilmediklerinden avcılık yapıyor ya da hazır besinleri (meyve, vb.) toplayarak yiyorlardı. Bu nedenle hazır besin ve hayvan bulunan ormanlarda yaşıyorlardı.
- Tastan yonttukları aletleri silah olarak kullanıyorlardı.
- İklimde meydana gelen değişimler ve av hayvanlarının azalması insanları göçe zorladı.
- Bu devirde yaşayan insanlar yaşantılarını mağara duvarlarına çizmişlerdir.

Yerleşik Hayat:

- Tarımla uğraşıp hayvanları evcilleştirmeyi öğrenen insanlar yerleşik hayata geçtiler.
- Anadolu'da MO 6300-5600 yılları arasında yerleşim yerleri kurulmaya başlandı.
- Yerleşik hayata geçen insanlar suyu, toprağı bol, iklimi uygun yerleri seçtiler.
- Kerpiçten evler yaptılar.
- Kilden çanak- çömlek ve bitki liflerinden dokuma yaptılar.
- Günlük hayatta yaptıkları işleri evlerinin duvarlarına çizmeye devam ettiler.

Not: Bu devirde Anadolu'da bulunan yerleşmeler şunlardır:

1. Çatalhöyük (Konya)
2. Alacahöyük (Corum)
3. Hacılar (Burdur)

İnsanlar zamanla ihtiyaçlarından fazla üretmeye başladılar ve bu fazla malları değiş-tokuş yaparak ilk ticaret faaliyetlerini başlattılar. (takas) para icat edildikten sonra ticaret de gelişti. Daha sonra fabrikalar kurulup şehirler büyüyünce insanlar şehirlere göç ederek orada nüfusun artmasına yol açtılar. Çok katlı binalar yapıldı. Nüfusu milyonları bulan büyük şehirler (metropol) ortaya çıktı. İstanbul, İzmir,

İLKÇAĞ UYGARLIKLARI ANADOLU UYGARLIKLARI

Hititler (M.Ö.2000-M.Ö.1200)

- ✚ Başkenti Hattuşaş (Hattuşaş/Boğazköy)'dir.
- ✚ İç Anadolu'da Kızılırmak çevresine yerleşmişlerdir (günümüzde Çorum-Boğazköy).
- ✚ Yönetim şekli merkezi krallıktır. Devletin başında kral bulunurdu. Kral, aynı zamanda başrahip, başkomutan ve başyargıçtır. Kraldan sonra Tavananna denilen kraliçe söz sahibidir.
- ✚ Künk adı verilen su taşıma sistemi yapmışlardır.
- ✚ Pankuş adı verilen danışma meclisi vardı, kral devlet işleriyle ilgili kararları bu meclise danışarak alırdı. Anadolu'da ilk meşruti yönetimi kurmuşlardır.

NOT: Tarihte bilinen ilk meclis Pankuş Meclisidir. Kralın yetkileri

Pankuş Meclisi tarafından sınırlanmıştır.

- ✚ Hitit kanunları çok gelişmişti, aile hukuku, ceza hukuku, borçlar hukuku gibi bölümlere ayrılmıştı.
- ✚ Anal (Yıllık) adı verilen yıllıklar yazarak ilk tarih yazıcılığını başlatmışlardır (çivi yazısıyla yazılmıştır, tanrılarına bilgi verirlerdi).
- ✚ Çok tanrılı dinleri vardır (Hitit ülkesine Bin Tanrı İli de denirdi).
- ✚ Heykel, kabartma ve demir işletmeciliği alanlarında ileri gitmişlerdir. İvriz ve Yazılıkaya kabartmaları günümüze kadar kalmıştır.
- ✚ İki tür yazı kullandılar. Bunlar çivi yazısı ve hiyeroglif (resimli yazı) yazısıdır.
- ✚ Mısırlılarla Suriye toprakları için savaşmışlar, savaş sonunda Kadeş Antlaşması imzalandı (M.Ö.1280).

NOT: Kadeş Antlaşması tarihte bilinen ilk yazılı antlaşmadır.

Frigler (M.Ö. 750-M.Ö. 600)

- ✚ Başkenti Gordion'dur (günümüzde Ankara-Polatlı yakınları).
- ✚ Orta Anadolu'da Sakarya nehri çevresinde kuruldu.
- ✚ Tarımla uğraşmışlar, tarımla ilgili kesin ve değişmez kurallar koymuşlar, kanunlar yapmışlardır (saban kırmanın, öküz kesmenin cezası ölümdür).

- ✚ Dokumacılık, maden ve tahta işçiliği, heykeltıraşlık gibi alanlarda gelişme göstermişler.
- ✚ El işçiliği gelişmiş, çanak ve çömlekler, su kanalları yapmışlar.
- ✚ Krallarına **Midas** adını vermişler (Tarihte kulaklarının büyüklüğünden dolayı Eşek Kulaklı Midas olarak bilinir), en büyük tanrıları Tabiat Tanrıçası'dır. En büyük tanrıçaları Kibele (Bereket ve Toprak Tanrıçası).

Lidyalılar (M.Ö.700-M.Ö.546)

- ✚ Başkentleri Sard'dır (günümüzde Manisa-Salihli yakınları).
- ✚ Anadolu'nun batısında Gediz ve Menderes ırmakları arasında kuruldu.
- ✚ Kral Yolu'nu buldular (Efes'ten başlayıp Sard'dan geçerek doğuya, Ninova'ya giden bir ticaret yoludur).
- ✚ Buhurdanlık adı verilen etrafa güzel kokular yayan (içinde güzel kokulu otlar yakılarak) bir alet icat etmişlerdir.
- ✚ Ticarete paranın kullanılmasıyla takas yöntemi kalktı, düzenli bir ekonomik yapı oluştu.

NOT: Tarihte parayı icat eden ilk uygarlıktır (M.Ö.700).

Lidyalılar

İyonlar (M.Ö.1200-M.Ö.700)

- ✚ Başkentleri Efes'tir (günümüzde İzmir).
- ✚ Batı Anadolu'da, Ege kıyılarında kurulmuştur.
- ✚ İyonlar, İzmir, Milet, Foça ve İzmir'de şehir devletleri halinde yaşadılar.
- ✚ Denizcilikle uğraştılar, deniz ticareti yaptılar.
- ✚ Fenike alfabesini geliştirdiler.
- ✚ Dinleri çok tanrılıdır.
- ✚ Yunan uygarlığının temellerini attılar.
- ✚ Anadolu'da ilk demokrasi yönetimi uyguladılar (Doğrudan Demokrasi).
- ✚ Anadolu'da kurulan uygarlıklar içinde en gelişmiş ve ileri düzeyde olanıdır.
- ✚ Bilim ve kültüre önem verdiler. Hür düşünce gelişti. Hür düşünce geliştiği için pozitif bilimlerde ilerlediler. Tıpta Hipokrat, tarihte Herodot, matematikte Pisagor ve Tales, felsefede Diyojen İyonların en tanınmış bilginleridir.
- ✚ İyon edebiyatının önemli eserleri Homeros'un İlyada ve Odessa destanlarıdır.
- ✚ Efes'te yaptıkları Artemis Tapınağı dünyanın yedi harikasından biridir.

Urartular (M.Ö 900-M.Ö.600)

- ✚ Başkentleri Tuşpa'dır (günümüzde Van).
- ✚ Mimaride, maden işlemeciliği, kaya oymacılığı, kabartma sanatı, taş işçiliğinde ileri gittiler. Su kanalları, bentler, barajlar, tapınaklar, kaya mezarları, kaleler, saraylar yaptılar.
- ✚ Ekonomilerinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturur.
- ✚ Van'da Van Kalesi ve Çavuştepe, Erzincan'da Altıntepe Urartularda günümüze kalan önemli kalelerdir.
- ✚ Dinleri çok tanrılıdır. Ahiret inancı vardır. Yani ölümden sonra yaşama inanırlardı. Mezarlarını oda ve ev şeklinde yapmışlar. Ölen kişinin mezarına hayattayken kullandığı eşyaları koymuşlardı.

MEZOPOTAMYA UYGARLIKLARI

Sümerler (MÖ. 4000)

- ✚ Mezopotamya uygarlığının temellerini attılar. Dünyanın ilk uygarlığı sayılmaktadır.
- ✚ Başkentleri Eridu.
- ✚ Şehir (site) devletleri şeklinde yönetildiler. Şehir devletleri içerisinde en önemlileri Ur, Uruk, Kiş, Lagaş'tır.
- ✚ Şehirlerin başında Patesi denilen krallar bulunur. Bunlar hem dini hem siyasi güce sahiptirler.
- ✚ M.Ö.3200 yılında çivi yazısını bularak tarih devirlerini başlattılar.
- ✚ Tarihte bilinen ilk yazılı kanunları Sümer kralı Urugakina yaptı. (Tarihte ilk hukuk devletidir)
- ✚ Tarihte ilk defa sayı sistemini buldular, matematik biliminin temellerini attılar. Dört işlemi kullanmışlar ve çemberi 360 dereceye bölmüşlerdir.
- ✚ Geometri ve astronomi alanında ileri gitmişlerdir.
- ✚ İlk defa ay takvimini yaptılar, Güneş saatini buldular.
- ✚ Dinleri çok tanrıdır. Rahip-Kral anlayışı egemendir.
- ✚ Ziggurat adı verilen tapınaklar yaptılar. Bu tapınaklar rasathane (gözlemevi) görevi de gördü. Bu sayede astronomide ilerlediler.
- ✚ Dünyanın ilk destanları (Tufan, Yaradılış ve Gılgamış destanları) Sümerler'e aittir.

Babiller (MÖ. 1800)

- ✚ Orta Mezopotamya'da kuruldu.
- ✚ Başkentleri Babil'dir.
- ✚ Yönetim şekli mutlak krallık (ilk mutlak krallık sistemini Hammurabi kurdu).
- ✚ Kralları Tanrı-Kral şeklinde kutsal sayılırdı.
- ✚ Astronomi ve tıp alanında ilerlemişler.
- ✚ Tarihteki ilk anayasayı Babil kralı Hammurabi yaptı.
- ✚ Hammurabi kanunları, Sümer yasalarına göre daha ağır cezalar içerir ve kısas esasına dayanır.
- ✚ Babil şehri, Asma Bahçeleri ve Babil Kulesi ile ün kazandı.

Asurlular (MÖ. 2000)

- ✚ Yukarı Mezopotamya'da kuruldu.
- ✚ Başkentleri Ninova.
- ✚ Ticaret gelişmiştir. Anadolu'ya yaptıkları ticaret sayesinde Anadolu halkı Asurlulardan çivi yazısını öğrendiler. Böylece Asurlular Anadolu'da tarih çağlarının başlamasında önemli bir rol oynadılar.
- ✚ Kayseri (Kültepe)'de Asurlular'a ait çivi yazısıyla yazılmış ticari tabletler bulundu.
- ✚ Tarihte ilk kütüphaneyi kurdular.
- ✚ Kanunları Sümer ve Babil kanunlarına göre ağır cezalar içermekteydi

III.ÜNİTE

İPEK YOLUNDA TÜRKLER (DOĞU İLE BATI ARASINDAKİ KÖPRÜ)

İPEK: İpek böceğinin ürettiği, yumuşak, çok sağlam, dayanıklı, parlak bir lif tir.

Türkiye'de ipek böcekçiliğinin ve ipek ticaretinin merkezi Bursa'dır (Bursa'da bulunan Koza Han, 1492 yılında Osmanlı padişahı II. Bayezid tarafından yaptırılmıştır).

İpek dokumacılığı bundan 4600 yıl önce Çin'de başlamıştır.

İPEK YOLU

- Çin'den başlayarak Anadolu ve Akdeniz aracılığı ile Avrupa'ya kadar uzanan dünyaca ünlü ticaret yoludur.
 - Çin'den başlayıp Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, İran üzerinden İstanbul'a kadar uzanan yola ipek yolu denir. Çin'den ipek ticareti yaygın olarak yapıldığı için yola bu ad verilmiştir.
- İpek Yolu, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir ticaret yolu olmasının ötesinde, 2000 yıldan beri bölgede yaşayan kültürlerin, dinlerin, ırkların da izlerini taşımakta ve olağanüstü bir tarihsel ve kültürel zenginlik sunmaktadır.

NOT: İpek Yolu'nda kervanlarla (develerden oluşan) yolculuk yapılırdı.

NOT: İpek Yolu'nda; ipek, baharat, cam, kürk, deri, değerli taşlar, tahıl, yağ, bal, fildişi, porselen, kâğıt gibi ürünler taşınırdı.

NOT: İpek Yolu ticareti sayesinde Çinliler, Türklerden ata binmeyi, süvari birlikleri kurmayı, ceket ve pantolonu öğrendiler. Türkler de (Uygurlar) kâğıt, matbaa gibi teknik buluşları Çinlilerden öğrendiler, Çin'de görülen Maniheizm, Budizm dinlerinin etkisinde kaldılar.

TÜRKLERİN İLK YURDU ve GÖÇLER

Orta Asya (Ana Yurt)

Türklerin ilk yurdu **Orta Asya'dır**. Çok geniş bir bölge olan Orta Asya; doğuda Kingan dağları, batıda Hazar denizi, kuzeyde Sibiry'a, güneyde Hindikuş dağlarıyla çevrilidir.

Orta Asya'da maden çağını yaşayan Türkler, demir tekerleği icat etmişler ve atı evcilleştirmişlerdir. Bu yüzden rahatlıkla çok uzak bölgelere göç edebilmişlerdir.

• Bütün Türk boyları Orta Asya'yı terk etmediler. Yaşamaya elverişli yerler bulanlar o bölgede kalarak daha sonraki dönemlerde bulundukları yerlerde büyük devletler kurmuşlardır

TARİHTE TÜRK GÖÇLERİ: M.Ö. 4000 yıllarında başlayan göçler yaklaşık 5000 yıl devam etmiştir.

Göçlerin Sebepleri :

- § Kuraklık (en önemli sebep)
- § Salgın hayvan hastalıkları
- § Komşu devletlerin baskısı (Çin, Moğol vb.)
- § Otlak, mera arayışı
- § Türk boyları arasındaki mücadeleler
- § Nüfus artışı

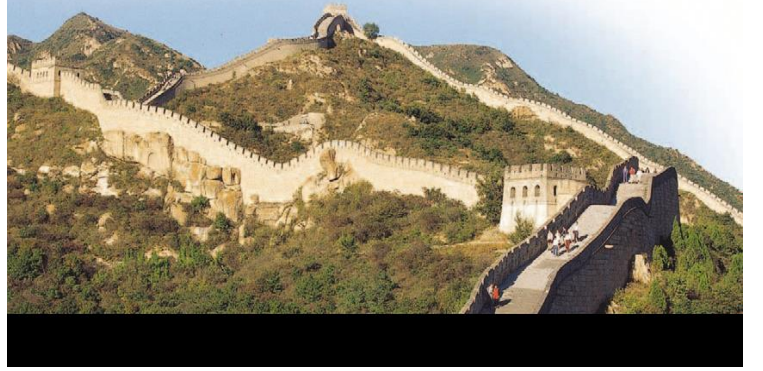
Göçlerin Sonuçları :

- § Yeni vatanlar bulunmuştur.
- § Birçok Türk devleti kurulmuştur.
- § Kültür etkileşimi sonucu medeniyete katkıda bulunmuşlardır.
- § Kalabalık nüfuslarla ve farklı dinlerle karşılaşan bazı Türk boyları benliklerini kaybetmişlerdir. (Macarlar, Bulgarlar gibi)
- § Gittikleri bölgelerdeki topluluklara, hayvanları evcilleştirmeyi, tarım faaliyetlerini ve madenciligi öğretmişlerdir.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DEVLETLERİ

1- ASYA HUN DEVLETİ:

- ✚ Merkezleri Orhun ve Selenga Nehirleri arasındaki "Ötüken" dir.
- ✚ Bilinen ilk Türk devletidir.
- ✚ Bilinen ilk Türk hükümdarı **Teoman'dır**. Orta Asya'daki bütün Türk boylarını birleştirerek ilk kez Türk siyasi birliğini gerçekleştirmiştir.
- ✚ En parlak dönem **Mete Han** dönemidir. (M.Ö. 209 - M.Ö. 174)
- ✚ Mete Han dönemde bütün Türk kavimleri ilk kez bir bayrak altında toplanmış, Çin'e seferler düzenlenmiş, Çin ver
- ✚ **İlk düzenli Türk ordusu Asya Hun hükümdarı Mete Han tarafından kurulmuştur**. Bu yüzden günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kuruluş yılı olarak, **Mete Han'ın tahta çıktığı M.Ö. 209 yılı kabul edilir** Mete orduda 10'luk sistemi uyguladı. Günümüzde orduların çoğu daha bu sistemi kullanmaktadır.
- ✚ İpek Yolu kontrol altına alınmıştır
- ✚ Hun akınları karşısında çaresiz kalan Çinliler, **Çin Seddi**'ni yapmışlardır. (M.Ö. 214)
- ✚ Mete'nin ölümünden sonra zayıflayan devlet M.S. 48'de ikiye ayrılır. Güney Hunları Çin Hakimiyetine girerek Çin'le beraber Kuzey'e karşı mücadele etmiş, Kuzey Hunları ise bu mücadeleler sonucunda zayıflayarak yıkılmıştır. Çin esareti altına girmemek için batıya göç ederek **Kavimler Göçü'ne** sebep olmuşlardır.
- ✚ Oğuz Kağan Destanını önemli destanlarıdır.
- ✚ Büyük Hun Devleti VERASET SİSTEMİ ve ÇİN SİYASETİ nedeniyle Doğu ve Batı Hun Devleti diye ikiye ayrıldı. Batı Hunları ARAL GÖLÜ civarına göç etmek zorunda kaldılar. Doğu Hunları ise Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrıldı. Ve daha sonra Çinliler tarafından ortadan kaldırıldı.

Kavimler Göçü: (375)

- Hun Devleti yıkıldıktan sonra Çin baskısından kurtulmak için bazı Hun boyları İtil'in batısına geçerek Karadenizin kuzeyine göç ettiler. Bu göç sırasında önüne çıkan devletleri ya yönetimine aldılar ya da onlarda ileri doğru kaçtı.
- Tarihte devletlerin bu yer değiştirmesine " **Kavimler Göçü**" denilmektedir.

Kavimler Göçü'nün Sonuçları (375) :

- § Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmıştır. (395)
- § İlk Çağ sona ermiş Ortaçağ başlamıştır.
- § Batı Roma yıkılmıştır. (476)
- § Avrupa 100 yıl karışıklık içinde kalmıştır.
- § Avrupa Hun devleti kurulmuş (375) ve yıkılmıştır. (469)
- § **Feodalite (Derebeylik)** rejimi ortaya çıkmıştır. **Feodalite (Derebeylik)**: Zengin toprak sahibi olan kişilerin oluşturduğu sistemdir. Toprakta çalışan köylüler toprakla birlikte alınıp satılabilir.
- § Barbar kavimlerin karışması sonucu Avrupa'nın bugünkü etnik yapısı ortaya çıkmıştır.
- § Barbar kavimler arasında Hristiyanlık yayılmıştır.
- § Skolastik düşünce yayılmıştır.

AVRUPA (BATI) HUN DEVLETİ (375-469)

- § Balamir öncülüğünde merkezi Macaristan olmak üzere 375'te kurulmuştur.
 - § Avrupa'da kurulan ilk Türk devletidir.
 - § En parlak dönem **Atilla** dönemidir. (434-453)
 - § Cihan hakimiyetini düşünen Atilla önce Batı Roma ile iyi ilişkiler kurup, Bizans'ı mağlup ederek ağır vergiye bağlamış, sonra Batı Roma üzerine 2 sefer düzenlemiştir. 451 Galya, 452 Roma (İtalya) seferi.
 - § Atilla'nın ölümünden sonra (453) Barbar kavimlerin isyanları, iç karışıklıklar ve Bizans entrikaları sonucu 469'da yıkılmıştır.
- Not :** Avrupa'nın siyasi hayatına yaklaşık 100 yıl yön vermişlerdir.

2-GÖKTÜRKLER (KÖKTÜRKLER) (552-659)

- § Bumin Kağan 552'de Avarlar'a son vererek merkezi Ötüken olmak üzere devletini kurmuştur.
- § Türk adıyla kurulan ilk devlettir.
- § Ülkenin batısını kardeşi İstemi Yabgu yönetmiştir.
- § İstemi Yabgu İpek Yolu üzerinde hakimiyet kurabilmek için önce Sasaniler'le birleşerek Akhunlar'ı yıkmış, sonra Bizans'la ittifak yaparak Sasaniler'i yenmişlerdir.
- § Mukan Kağan'dan sonra Çin entrikaları ve kardeş kavgaları sonucu Doğu-Batı olarak ikiye ayrılmıştır. (582)
- § 630'da Doğu, 659'da Batı Göktürkler Çin esaretine girmiştir.

Not-1 : Türk adıyla kurulan ilk Türk devletidir.

Not-2 : İlk Türk Alfabesi Göktürklerle aittir.

Not-3 : İslamiyet öncesi kurulan en güçlü Türk devletidir.

KUTLUK (II. GÖKTÜRK) DEVLETİ (681-745)

- § Göktürkler'i Çin esaretinden kurtaran Kutluk (İlteriş) Kağan II. Göktürk Devleti'ni kurmuştur.
 - ** Bu devletin en parlak dönemi Bilge Kağan, Kültigin ve Vezir Tonyukuk zamanıdır
 - § Orhun Abideleri bu dönemde ortaya çıkmıştır. 745'te Uygur, Karluk ve Basmler tarafından yıkılmıştır
- NOT:** Tarihte "Türk" adını kullanan ilk devlet "Göktürk Devleti'dir. (Türk adı boy, budun, türeyiş anlamlarına gelir).

ORHUN YAZITLARI (KİTABELERİ)

- Türk tarihi ve edebiyatının bilinen ilk yazılı eseri Orhun Yazıtları'dır.
- II. Göktürk Devleti (Kutluk Devleti) döneminde dikilmiştir.
- Orhun Yazıtları, Türklerin bilinen ilk alfabesi olan Orhun (Göktürk) alfabesi ile yazılmıştır.
- Orhun Yazıtları, Bilge Kağan (735), Kültigin (732) ve vezir Tonyukuk (727) adına dikilmiştir.
- 8. yüzyılda Yolluğ Tigin tarafından yazılmıştır.
- Yazıtlar Danimarkalı Wilhem Thomsen (Vilyım Tamsın) tarafından okunmuştur (1893).
- Orhun Yazıtları'nda; Göktürkler'in yıkılma sebepleri, Çinlilerle yaptıkları savaşlar, devletin yeniden nasıl kurulduğu, devlet adamlarının çabaları gibi konular anlatılır. Devlet adamlarına devlet yönetimi konusunda öğütler verir, iyi bir devlet adamının nasıl olması gerektiği konusunda bilgiler verir. Yani kendinden sonra gelen devlet adamlarına yol gösterici niteliğindedir.
- Orhun Yazıtları günümüzde Moğolistan sınırları içerisinde.

3-UYGURLAR (745 - 840)

** II. Göktürk Devletini yıkan UYGURLAR Orhun bölgesinde UYGUR DEVLETİ'ni kurdular.(745)

** Kurucuları KUTLUK BİLGE KÜL KAĞAN, merkezleri Ordubalık (Karabalsagun)'dur.

§ Türkler arasında en ileri medeniyete sahip olan Uygurlar'dır.

§ Ancak hiçbir zaman diğer Türk devletleri kadar güçlü olamamışlardır. Çünkü- Manihizm'e inandılar. Bu inanışta et yemek günah sayıldığı için vücut yapıları değişti. savaşçı güçlerini kaybettiler

§ İlk kez yerleşik hayata geçen Uygurlar'dır.

§ Saraylar, tapınaklar gibi kalıcı mimari eserler bıraktılar. Ordubalık, Beşbalık gibi şehirler kurmuşlardır.

§ Tarımda gelişmeler, su kanalları yapmışlardır.

§ Matbaayı ve kağıdı kullanan ilk Türk devletidir. 18 harfli Uygur Alfabesini hazırladılar Tahta harflerden MATBAA'yı oluşturdular, pamuktan KAĞIT yaptılar.

§ Kırğızlar tarafından 840'ta yıkılmışlardır.

Ve

ORTA ASYA TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK

1) DEVLET YÖNETİMİ:

- Türkler teşkilatçı bir yapıya sahip olduklarından yıkılan bir devletin yerine hemen yenisini kurabiliyordu. Türkler'in birçok devlet kurmalarında ve ayrı siyasal varlıklar altında yaşamalarında özgür yaşamaya düşkün olmaları etkili olmuştur.
- Türkler hükümdarlık yetkisinin kendilerine **GÖK TANRI** tarafından verildiğine inanıyorlardı. Bu yetkiye **KUT** denirdi. Kutun kan yoluyla babadan oğula geçtiği kabul ediliyordu. Kanında kut olan herkes devlet yönetiminde hak sahibiydi. Bu nedenle Türklerde ülke hanedan üyelerinin ortak malı sayılmıştır. Bu inanış hükümdar öldüğünde hanedan üyeleri arasında taht kavgaları yaşanmasına neden olmuştur
- ilk Türk Devletlerinde devlet işleri **Kurultay (Toy)** adı verilen mecliste görüşülürdü
- Devleti yöneten kişilere **Han, Hakan ve Kağan** ünvanları verilirdi. Hakan'ın eşine **Hatun (Katun)** denirdi. Hatun da devlet yönetiminde etkilidir ve gerektiğinde hükümdarın vekili olarak devleti yönetir, elçileri kabul ederdi.
- Ülke doğu-batı veya sağ-sol şeklinde ikiye ayrılarak yönetilirdi. Doğuda **hükümdar**, batıda ise **yabgu** ünvanı verilen hanedan üyelerinden biri otururdu. Bu uygulanan yönetim şekline ikili yönetim denir.

2) ORDU:

- Geniş bozkırların ortasında her an saldırıya açık, savunmasız bir coğrafyada yaşayan Türkler, mücadeleci ve savaşçı bir karakter kazanmışlardır. Türklerde askerlik bir meslek olarak görülmemiştir. Karşılaşılan saldırılarda kadın - erkek, çocuk-çocuk ayırt etmeden herkes düşmana karşı koymuştur. Bu nedenle Türklerde ordu-millet anlayışı vardır. (Günümüzde ise; askerlik görevi 20 yaşını doldurmuş erkeklere aittir. Ayrıca vatani bir görev ve meslek haline gelmiştir.)
- İlk düzenli ordu teşkilatı **Büyük (Asya) Hun hükümdarı Mete Han tarafından kurulmuştur**. Bu yüzden günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kuruluş yılı olarak Mete Han'ın tahta çıktığı M.Ö 209 yılı kabul edilir. Mete ordusunu on, yüz, bin, on bin kişilik bölümlere ayırmıştır. Bu nedenle bu uygulamaya onlu sistem adı verilmiştir.

- Eski Türklerde orduda; kargı, yay, ok, kılıç ve kalkan gibi taşınabilir silahlar kullanılırken günümüzde ise; ateşli silahlar kullanılmaktadır.

3) HUKUK:

- Türkler, yarı göçebe yaşam tarzını benimsedikleri için gelişmiş bir yazılı kültüre sahip değillerdi. Yazılı hukuk kuralları da bulunmazdı. Türklerde sosyal ve siyasal yaşamı düzenleyen yazılı olmayan hukuk kurallarına TÖRE adı verilirdi. Töre; adalet, eşitlik ve iyiliğe dayanırdı. Töreye kağan bile uymak zorundaydı.

4) DİN VE İNANIŞ:

- Türklerin asıl dini Gök Tanrı inancıydı. Dünya'yı Gök Tanrı'nın yarattığına, kimin ülkeyi yöneteceğine Gök Tanrı'nın karar verdiğine inanıyorlardı. Gök Tanrı en yüksek varlıktı ve tek yaratıcıydı.
- Türkler, ölümlerinin ardından **yuğ** adı verilen cenaze törenleri düzenlerlerdi. Ölümünden sonraki yaşama inandıkları için ölünün değerli eşyaları ve silahları da mezara konurdu.
- Mezarların etrafına, kişinin öldürdüğü düşman sayısı kadar küçük heykeller dikilirdi. Buna **balbal**, mezarlara ise **kurgan** denirdi.
- Türkler din konusunda hoşgörülüydüler. Farklı dinlere inananların ibadetlerini serbestçe yapmalarına izin vermişlerdir.(Şamanizm,Maniheizm)
- Uygurlar, Maniheizm (Mani) dinine inanmışlardır. Avlanmayı, et yemeyi ve savaşmayı yasaklayan bir din olduğu için uygurlar savaşçılık özelliklerini kaybetmişlerdir.

5) EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT:

- Türk devletlerinde halk sınıflara ayrılmazdı. Toplumda eşitlik vardı. Toplumun en küçük birimi (oğuş) aileydi. Ailelerin birleşmesiyle sülale (Uruğ), sülalelerin birleşmesiyle boy (aşiret), boyların birleşmesiyle budun(millet), budunların birleşmesiyle devlet(il) meydana geliyordu.
- **Aile (oğuş) > Sülale (uruğ) > Boy (aşiret) > Budun (millet) > İl (devlet)**
- Orta Asya'nın iklimi ve yeryüzü şekillerinden dolayı Türklerde ekonomiyi temelini Hayvancılık oluşturuyordu. Koyun ve at yetiştirilen önemli hayvanlardır. Atı evcilleştiren ilk toplum Türklerdir.
- Orta Asya Türkleri içerisinde Uygurlardan itibaren yerleşik yaşam başlamış ve tarımsal faaliyetler görülmüştür.
- Türklerin dış politikasının esasını İpek Yolu'na egemen olmak düşüncesi oluşturmuştur. Türkler ticareti geliştirmek için komşularıyla anlaşmalar yapmışlar, yabancı tüccarlara kolaylıklar sağlamışlar ve ticaret yollarının güvenliği için seferler düzenlemişlerdir.

6) YAZI, DİL VE EDEBİYAT:

- Türklerle ait en eski yazı Köktürkler'e ait 38 harfli köktürk alfabesidir. Köktürk alfabesiyle yazılmış en önemli eser, Türklerle ait ilk edebi ve tarihi eser olan Orhun Abideleri'dir. II. Köktürk Devleti'ne ait olan bu eser; Bilge Kağan, kardeşi Kültigin ve vezir Tonyukuk adına dikilmiştir.

Orhun Abideleri'nin özellikleri:

- Yazılış tarihi M.S. 8. yüzyılın başlarına dayanmaktadır.
- Türk adının geçtiği ilk Türkçe metindir.
- Kitabeleri 1893'te Danimarkalı Wilhelm Thomsen (Vilhem Tamsın) okumuştur.
- Türk tarihini, toplumun yaşam biçimini ve dünyaya bakış açısını ortaya koyar.
- Kitabelerde yöneticilerin halkı aydınlatması ve yaptıklarını hesabını halka vermesi söz konusudur.
- Türklerle ait ikinci alfabe Uygurlar tarafından kullanılan 18 harften oluşan Uygur Alfabesidir.
- Türklerde daha çok sözlü edebiyat gelişmiştir. Sözlü edebiyatın en önemli ürünleri destanlardır. Halk arasında dilden dile aktarılarak günümüze kadar gelen Türk destanları İslamiyet'in kabulünden sonra yazıya geçirilmiştir.

En ünlü Türk destanları şunlardır:

● Büyük Hun Devleti	→	Oğuz Kağan Destanı
● Köktürk Devleti	→	Ergenekon ve Bozkurt Destanı
● Uygur Devleti	→	Türeyiş ve Göç Destanı
● Kırgızlar	→	Manas Destanı (en uzun Türk destanıdır.)
● Şu (saka),	→	Alper Tunga

İSLAMİYET TARİHİ

İSLAMİYET GELMEDEN ÖNCE ARAP YARIMADASININ DURUMU

- *Araplar putlara tapıyorlardı. * Kabileler arasında anlaşmazlık vardı
- * Batıl inançlar vardı *Köle ticareti vardı ,insanlar para karşılığı alınıp satılıyordu

Hz. Muhammed (s.a.v) dönemi

- * Hz. Muhammed (s.a.v) 571 yılında **Mekke'**de dünyaya geldi. Babası Abdullah o doğmadan önce, annesi Amine ise küçük yaşta ölünce önce dedesi Abdülmuttalip sonra da amcası Ebu Talip'in korumasında büyüdü.
- *25 yaşında Hz. Hatice ile evlendi.
- * Çok güvenilir bir insan olduğu için halk ona 'Muhammed-ül emin ' ünvanını verdi
- *610 yılında Hz. Cebrail, kendisine Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetlerini getirdi.
- *Ona ilk inananlar, eşi Hatice, amcasının oğlu Ali, arkadaşı Ebubekir ve azat ettiği kölesi Zeyd'di.
- *632'de 63 yaşında vefat etti. Mezarının ismi Rauza-i Muhtahhara'dır

HİCRET 622

622 yılında Mekkeli Müslümanlar artan baskıdan kurtulmak ve İslamiyet'i yaymak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç ettiler. Hicret Arapça göç anlamına gelmektedir. Mekke'den Medine'ye göçenlere "Muhacir**" (göçmen), Medinelilere de "**Ensar**" (Yardımcı) adı verilir.

Sonuçları :

- § İslamiyeti yaymak için uygun bir ortam bulunmuştur.
- § Medine Site İslam Devleti kurulmuştur.
- § Medine'de bulunan Yahudiler'le yazılı bir vatandaşlık antlaşması imzalanmıştır. Böylece ilk İslam anayasası ortaya çıkmıştır.
- § Şam ticaret yolunun güvenliği Mekkeli müşrikler açısından tehlikeye girmiştir.
- § Hicri takvime başlangıç kabul edilmiştir.
- § İlk nüfus sayımı yapılmıştır.
- § Muhacir ile Ensar kardeş ilan edilmiştir.

**Hicret, Hz. Ömer zamanında kabul edilen Hicri takvimin başlangıç senesi olmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.v) Döneminin Savaşları

Bedir SAVAŞI (624)

SEBEPLERİ :

§ Müslümanların yağmalanan mallarına karşılık Ebu Süfyan yönetimindeki kervanın mallarına el koymak istemeleri.

§ Mekkelilerin Müslümanlar'ı ortadan kaldırmak istemeleri.

SONUÇLARI:

- *Müslümanların ilk savaşı ve ilk zaferidir *İslam savaşı hukukunun esasını teşkil eder.
- * Okuma yazma bilen Mekkeli esirler , 10 tane okuma yazma bilmeyen müslümana okuma - yazma öğrettiği takdirde serbest kalacaktı (Peygamberimizin ve dinimizin eğitime verdiği önemi anlıyoruz) Müslümanlar'ın kendilerine olan güvenleri artmıştır.

NOT: Bedir Savaşı, Müslümanlar'la Mekkeliler arasında yapılan ilk önemli savaştır. Müslümanların Mekkelilere karşı kazandıkları ilk savaştır.

Uhud SAVAŞI (625)

SEBEBİ :

Mekkeliler'in daha fazla kuvvetlenmeden Müslümanlar'ı yok etmek ve Bedir Savaşı'nın intikamını almak istemeleri.

SONUÇLARI:

- **Müslümanlar mağlup oldular. ** Hz. Muhammed'e itaatin önemi anlaşıldı.(yerlerini boşaltan okçular)
- **Uhud savaşı Müslümanların ilk yenilgisidir.

Hendek SAVAŞI (627)

SEBEBİ:

**Son bir darbe ile Medine'yi ele geçirerek Müslümanlar'ı ortadan kaldırmak ve daha önceki savaşların intikamını almak amacıyla müşriklerin saldırmasıdır

Selman-ı Farisi adındaki İranlı bir Müslüman'ın teklifi üzerine Medine şehrinin surlarla kaplı olmayan açık yönü hendekle çevrildi.

SONUÇLARI:

**Savaş Müslümanlar tarafından kazanılmıştır

** Mekkeliler`in Müslümanlar üzerine düzenledikleri son saldırı olmuştur.

** Bu savaştan sonra Mekkeliler savunmaya, Müslümanlar taarruza geçmişlerdir.

***Müslümanlar'ın son savunma savaşıdır.

HUDEYBİYE BARIŞ ANTLAŞMASI (628)

Müslümanlar hac yapmak için 1500 kişilik topluluk ile Mekke`ye doğru hareket ettiler. Müslümanlar ibadet yani hac için gelmişti silahsızdılar Bunu savaş olarak değerlendiren Mekke ise savaşa hazırlıklı idi. Mekke yakınlarında Hudeybiye denilen yerde iki taraf görüşmeler sonunda antlaşmaya vardılar.

1. Her iki taraf 10 yıl boyunca birbirleriyle savaş yapmayacak.

2. Bu yıl hac olmayacak, ertesi yıl Müslümanlar hac edebilecek, Mekkeliler hac sırasında 3 gün şehri boşaltacaklardır.

3. Reşid olmadan İslamiyeti seçen Mekkeliler Medine`ye alınmayacak, Mekke`ye iade edileceklerdir.

*** Müslümanların ilk siyasi başarısıdır.

Hayber'in Fethi: (629)SebeP: Yahudiler, Mekkeliler ile birleşip Müslümanlara zarar veriyorlardı.

Sonuç: Medine-Şam yolu güvenlik altına alındı.

Mekke'nin Fethi:(630)Mekkelilerin Hudeybiye Antlaşması'na uymamaları üzerine Mekke alındı.

H. Muhammed(s.a.v)'in Vefatı

H. Muhammed (s.a.v) son seferi olan Tebuk seferinden dönüşte hastalandı ve 8 Haziran 632'de vefat etti.

H. Muhammed (s.a.v)'in kabrine Ravza-yı Mutahhara (Cennet bahçesi) adı verilir.

(Peygamberimizin kabri Medine şehrinde dir.

DÖRT HALİFE DEVRİ (632-661)

H. Muhammed (s.a.v)`in vefatından sonra ki döneme Dört Halife Devri denir. Bu dönemde halifeler seçimle başa geldikleri için bu döneme Cumhuriyet Dönemi denir.

H. Ebubekir DÖNEMİ (632-634)

**H. Peygamber`in ölümü ile ortaya çıkan yalancı peygamberlerin ve zekât vermeyenlerin isyanlarını bastırmıştır

** H. Ebubekir döneminde Kur'an-ı Kerim'in ayetleri toplandı ve kitap haline getirildi.

**Arap Yarım Adası dışında ilk kez fetihlere başlanmıştır

H. Ömer DÖNEMİ (634-664)

**Adaletli yönetimi ile ünlüdür.

** Hicri takvim düzenlendi.

** İlk kez divan teşkilatı kuruldu.

H. Osman DÖNEMİ (656)

** Kur'an-ı Kerim çoğaltıldı.

** . İslam tarihindeki ilk anlaşmazlıklar bu dönemde çıkmıştır.

**Kıbrıs bu dönemde fetedilmiştir.

H. Ali DÖNEMİ (656-661):

**Müslümanlar arasında iç savaşların çıktığı fetihlerin durduğu bir dönemdir.

Dönemin önemli olayları Camel Vak`ası (Deve Savaşı) ve Sıffin Savaşı

NOT: Dört Halife Dönemi'nde halifeler seçimle iş başına gelmiştir, bu da demokratik bir yönetimin örneğidir. Bu döneme Cumhuriyet dönemi de denilmiştir. Dört Halife Dönemi'nden sonra halifelik babadan oğla geçen bir saltanat sistemi haline gelmiştir.

EMEVLİ DEVLETİ (EMEVİLER) (661-750)

- ✓ Emeviler 661de Muaviye tarafından kuruldu
- ✓ Devlet merkezi olarak Şam'ı seçtiler.
- ✓ Halifeliği saltanata dönüştürdüler.
- ✓ Emevi soyundan olanları üstün görerek Arap milliyetçiliği yaptılar, bu düşünce islamiyetin hızlı yayılmasını engellemiştir
- ✓ Koyu Arap milliyetçiliği politikası güdülmesi gibi nedenlerle 750 de Ebul Abbas tarafından yıkıldılar
- ✓ EMEVİLER İSPANYA DA ENDÜLÜS EMEVLİ DEVLETİNİ KURMUŞLARDIR..
- ✓ Kurtuba kütüphanesi Bu devletten kalma önemli bir eserdir

ABBASİ DEVLETİ (ABBASİLER) (750-1258)

- ✓ Abbasiler 750'de Ebul Abbas tarafından kuruldu
- ✓ Devlet merkezi olarak Bağdat'ı seçtiler.
- ✓ Emeviler gibi Arap milliyetçiliği yapmamışlardır.
- ✓ **Avasım** adı verilen sınır şehirlerine Türkler yerleştirildi
- ✓ Bilim adamları ve şairler korunmuş Bağdat ilim merkezi olmuştur

Not: Bu dönemde bilim ve kültür alanında Müslümanlar ilerleme kaydetmiş saraylarda bilim adamları için özel odalar yapılmıştır.Örneğin Bu dönemde yaşamış **HAREZMİ** cebir alanında ilk defa eser yazan Müslüman Türk bilgini olmuşturDiğerleri Buhari, Farabi, İbn-i Sina, Biruni, Harezmi, Uluğ Bey, Ali Kuşçu vs.

- ✓ 751 yılında Çinlilerle Talas Savaşını yaptılar
- ✓ Talas savaşından sonra Türk-Arap ilişkilerini arttırmışlardır

TALAS SAVAŞI(751)

SEBEBİ:

Çinlilerin ve Abbasilerin Orta Asya'ya egemen olmak istemeleridir

SONUÇLARI:

Bu savaşta Türkler Çinliler karşı Arapları desteklemiş ,ve Çinlilerin yenilmesinde etkili olmuştur.

- Çinlilerle Türkler arasında yapılan ilk ve tek savaştır.
- Türkler bu savaşta, Arapların yanında savaşa katıldı.
- Orta Asya'da Çin egemenliği sona erdi, Türk-Arap mücadelesi sona erdi,
- Türklerin İslam dinini benimsemeleri hızlandı,
- Müslümanlar Çinlilerden kâğıt ve matbaayı öğrendiler, Türk-İslam Tarihi başladı.

Türklerin İslamiyet'i Kabul Etme Nedenleri

- ✓ İslam Dini ile Göktanrı dini arasındaki benzerlikler
- ✓ İslamiyet'te ve Türklerde Ahiret inancının olması
- ✓ Türklerdeki Cihan Hakimiyeti düşüncesi ile İslamiyet'teki Cihad anlayışının benzemesi
- ✓ İslamiyet'teki ahlak anlayışı ile Türklerin anlayışının benzemesi
- ✓ Abbasilerin hoşgörülü tutumu

İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ

KARAHANLILAR (840-1212)

- ilk Müslüman Türk devletidir.
- Karahanlılar; Karluk, Çiğil, Basmil, Yağma ve diğer Türk boylarından meydana gelmiştir. Başkentleri Balasagun ve Kaşgar'dır.
- **Bilge Kül Kadir Han** tarafından kurulmuştur.
- Satuk Buğra Han döneminde İslamiyet hızla yayılmış ve İslamiyet resmi din haline gelmiştir (İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devletidir.)
- **Türk kültürüne ve Türkçe'ye önem vermişlerdir.
- **Türk-İslam tarihinin ilk özgün eserleri bu dönemde yazılmıştır.
- Türk - İslam kültürünün temellerini atarak, bu alanda ilk yazılı eserleri verdiler.
- ** Karahanlılar İslamiyet'i kabul etmekle birlikte Türklük bilincini kaybetmediler ve millî benliklerini korudular.
- Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lügat-it Türk
- Yusuf Has Hacip Kutadgu Bilig
- Hoca Ahmet Yesevi Divan-ı Hikmet
- Edip Ahmet Atabet'ül Hakayık
- ** İlk ticari amaçlı kervansaraylar Karahanlılar tarafından yapılmıştır.
- Karahanlılar zamanında Türk- İslam edebiyatı çok önemli eserler vermiştir. Bu eserler :

1- Yusuf Has Hâcib'in yazdığı Kutadgu Bilig

Mutluluk veren bilgi anlamına gelen Kutadgu Bilig, adından da anlaşılacağı gibi, insana hem dünyada hem de ahirette mutlu olma yolunu göstermek amacıyla yazılmıştır.

2- Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı Dîvânu Lügati't-Türk

Türkçe-Arapça bir sözlüktür. (bilinen ilk Türkçe Sözlüktür.)

***Araplar'a Türkçe öğretmek ve Türkçenin zengin dil olduğunu kanıtlamak amacıyla yazılmıştır.

3- Edip Ahmet'in yazdığı Atabet'ül-Hakâyık

Cahilliğin zararları, cömertliğin övgüsü, cimriliğin yergisi, dünyanın geçiciliği, alçak gönüllülüğün erdemleri, kibirliliğin kötülükleri gibi ahlâki yanı ağır basan eğitici konuları ele almıştır. Eserde işlenen konulardan da anlaşılacağı gibi bu eser, dini-ahlâki didaktik bir eserdir.

GAZNELİLER (963-1183)

- Gazne Devleti, Afganistan'ın **Gazne** şehrinde kurulmuştur.
- Kurucusu **Alp Tekin**'dir.
- Gazneliler en parlak dönemini Sultan Mahmut döneminde yaşamıştır. Sultan Mahmut, İslamiyet'i yaymak için Hindistan'a 17 sefer düzenlemiştir. Bu seferler sonucunda Abbasi halifesi İslamiyet'e yaptığı katkılardan dolayı Gazneli Mahmud'a **SULTAN** ünvanını vermiştir.
- Sultan Mahmut'tan sonra yerine Sultan Mesut geçmiştir.
- Sultan Mesut, Selçuklularla **Dandanakan Savaşı'nı** yapmış ve devlet yıkılma sürecine girmiştir.
- Gazneliler zamanında Bilim adamları arasında BİRÜNİ önemlidir.

Biruni :

Dönemin en ünlü Türk - İslam alimidir

Batı dillerinde adı Alberuni yada Aliboron olarak bilinir.

Astronomi, matematik, doğa bilimleri tarih ve coğrafya alanlarında çalışmalar yaptı

En önemli eseri Hintlilerin dillerini örf ve adetlerini inceleyip kaleme aldığı **EL HİND** adlı eseridir

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- ✓ Selçuklular Oğuzların " KINIK " boyundandır.(Osmanlılar kayı boyundandı)
- ✓ Tuğrul ve Çağrı beyleri tarafından kurulan devlet, adını dedeleri Selçuk Bey'den almıştır

Selçuklular'la Gazneliler arasında 1040 Dandanakan Savaşı sonucunda Selçuklular Gaznelileri yendi ve Büyük Selçuklu Devleti kuruldu

Dandanakan Savaşı'nın Sonuçları :

- § Gazneliler mağlup olmuş ve yıkılış sürecine girmiştir.
- § Selçuklu Devleti resmen kurulmuştur..

- § Selçuklular fetih yönünü batıya (Bizans üzerine) çevirmişlerdir.
- § Horasan bölgesi Selçuklular'ın eline geçmiştir
- ✓ Tuğrul ve çağrı bey Gazneli Devletinin zayıflığından faydalanarak Horosan bölgesine gelmiş ve " NİŞABUR " merkez olmak üzere devletin temellerini atmıştır sonra Rey olmuştur
- ✓ Tuğrul ve Çağrı Bey kardeşler ülkenin başına geçtikten sonra, 1015 ten itibaren Anadolu'ya akınlar düzenlediler.
- ✓ Çağrı bey 1040 yılında Gaznelileri Dandanakan Savaşında yenince Büyük Selçuklu devleti resmen kuruldu.
- ✓ Tuğrul bey adına para bastırdı, hutbe okuttu. Bunlar bir kişinin sultan olması için yapardı.

PASİNLER SAVAŞI 1048

- ✓ Bizans ile Selçukluların yaptığı ilk savaştır.
- ✓ Savaşı Selçuklar kazanmıştır.

Sultan ALPASLAN DEVRİ

- ✓ Dönemin en önemli olayı MALAZGİRT savaşıdır

MALAZGİRT SAVAŞI 1071

Pasinler'den sonra Türkler'in Anadolu'ya yaptığı akınlar yoğunlaşmış, bu durum Malazgirt Savaşı'na sebep olmuştur.

Sebebi : Türkler'in Anadolu'yu yurt edinmek istemelerine karşılık, Bizans'ın Türk akınlarını önlemeye çalışması.

Sonuçları:

- ✓ Romen Diyojen komutasındaki Bizans ordusunu Alpaslan komutasındaki Selçuklu ordusu yenmiştir .
- ✓ Türkiye Tarihi bu savaştan sonra başlamıştır.
- ✓ Anadolu'nun kapıları Malazgirt Savaşıyla Türklere açıldı
- ✓ Bu savaş Haçlı seferlerinin Türklere karşı başlamasında etkili olmuştur

Sultan MELİKŞAH DEVRİ

- ✓ Selçuklulara en parlak dönemini yaşattır.
- ✓ Dönemin en önemli devlet adamı (veziri) NİZAMÜLMÜLK 'dür
- ✓ Nizamülmülk iyi bir devlet yöneticisinin nasıl olması gerektiğini anlatan bir kitap yazmıştır.Bu eseri **SİYASETNAME** dir.
- ✓ Ayrıca dönemin en önemli medresesi olan Nizamiye medreselerini de NİZAMÜLMÜLK ün çalışmaları sonucunda açılmıştır..

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNİN DAĞILMASI

- ✓ Selçuklu Devletinin dağılmasının en önemli nedeni Ülkenin hükümdarın ailesi (hanedan) arasında paylaşılmasıdır
- ✓ Sultan Sencer Selçukluların son hükümdarıdır.
- ✓ 1141 yılında Karahitay 'larla yapılan **Katvan** savaşı sonucunda Selçuklu devleti yıkılmıştır

TÜRK-İSLAM KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

Devlet Yönetimi

Karahanlılar İslamiyet'i resmi din olarak benimsemiş ama devlet yönetiminde İslamiyet öncesi Türk devletlerinde görülen özellikler sürdürmüşlerdir. Kut anlayışı, devletin hanedanın ortak malı olması, ikili yönetim gibi uygulamaları devam ettirmişlerdir. Hükümdarlar unvan olarak Han, Hakan ve Kağan'ı kullanmışlardır.

Gazneliler'de, İslamiyet'le birlikte Arap kültürü ile bir etkileşim yaşanmıştır. Gazneliler "sultan" unvanını kullanmaya başlamış; hükümdarlar hakimiyetlerini Abbasi halifesine onaylatmışlardır.

Büyük Selçuklu Devleti de Arap ve Fars (İran) etkisinde kalmıştır. Selçuklu hükümdarları ailelerinin erkek üyelerini yani melikleri ülke yönetiminde tecrübe kazanmaları için, ülkenin çeşitli bölgelerine yönetici olarak göndermişlerdir. Melikleri gönderirken yanlarına da her bakımdan tecrübeli "**Atabey**" denilen kişileri görevlendirmişlerdir.

Devlet yönetiminde önemli işlerin görüşüldüğü **divan** oluşturulmuş ve bu divan hükümdara danışmanlık yapmıştır.

Ordu Sistemi

- İlk Müslüman Türk devletlerinde ordu sistemleri birbirine benzerdi. Ordu düzenli ve disiplinliydi.
- İlk Türk - İslam devletlerinin ordularını büyük ölçüde Türkler oluştururdu. Karahanlıların Karluk, Yağma ve Çiğil Türklerinden oluşan güçlü bir orduları vardı.
- Gazne ordusu; köleler, düzenli birlikler, eyalet askerleri, ücretli askerler ve gönüllülerden oluşurdu. Gazne ordusunda başka uluslardan askerler de bulunurdu. Çoğunlukla atlı birliklerden oluşan Gazne ordusunda, filler de kullanılırdı.
- Büyük Selçuklu ordusu; merkez ordusu, hassa ordusu, ikta askerleri, Türkmenler, bağlı devletlerin ve beyliklerin askerlerinden oluşuyordu
- Büyük Selçuklu Devleti'nde askerî sistem toprağa bağlı olarak düzenlenmiştir. Ülke toprakları vergi gelirlerine göre **ikta** adı verilen bölümlere ayrılmış ve bu topraklar komutanlara hizmetleri karşılığında belli bir süre ile verilmiştir. **İkta sistemi ile;**
 - Devletin hazinesine yük olunmadan, düzenli bir ordunun kurulması sağlanmıştır.
 - Bulundukları bölgelerin güvenlikleri, ikta sahiplerinin yetiştirdiği askerler tarafından sağlanmıştır.
 - Toprağa dayalı köle sisteminin oluşması önlenmiştir.
 - Üretimde süreklilik ve artış sağlanmıştır.
- İkta sisteminde toprak üzerinde üretim yapan çiftçi, vergisini o bölgeye gönderilen komutana verirdi. Komutan da verginin bir kısmıyla geçimini sağlar, bir kısmıyla da orduya atlı asker yetiştirirdi. Böylece devlet hazineden masraf yapmaksızın her zaman hazır bir orduya sahip olurdu.

Sosyal ve Ekonomik Hayat

- İlk Müslüman Türk devletlerinde halk genellikle geleneklerine bağlı bir yaşam sürüyordu. İslam dinî ile uyuşmayan âdetler kaldırıldı.
- Türk töresi halkın yaşamında belirleyici oldu. Türk olmayan uluslar devletin hoşgörüsü sebebiyle kendi kültürlerini devam ettirebildi.
- Toplum içerisinde sosyal sınıf ayrımları yoktu. Ancak meslek grupları kendi aralarında çeşitli teşkilatlar kurmuşlardı. **Lonca** adı verilen bu teşkilatlarda aynı mesleği yapanlar kendi aralarında birlik kurarak bir denetim mekanizması oluşturmuşlardır.
- Halkın büyük bir kısmı yarı göçebe olduğu için ekonominin temelini hayvancılık ve tarım oluştururdu. Şehirde oturanlar ise devlet memurlukları ve ticari işlerle uğraşırdı. Doğudan gelen ticaret yollarının hâkimiyetini ellerinde bulunduran Türk devletleri bu yollardan yararlanarak zenginliklerini artırdılar.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde ticari gelirlerin artırılması amacıyla ticaret yolları güvenlik altına alındı ve ticari faaliyetleri geliştirmek amacıyla kervansaraylar yapıldı.

Edebiyat, Bilim ve Sanat

- İlk Müslüman Türk devletlerinde **Türkçe, Arapça ve Farsça** kullanılırdı. Karahanlılar Türk-çeyi resmî dil olarak ilan ettiler. Ancak diğer Türk devletlerinde halkın çoğunun Arap ve İranlı olması sebebiyle Arapça ve Farsça kültürel alanda ön plana çıktı.
- Arapça ve Farsçanın bilim ve edebiyat alanında ön plana çıkması Türkçenin gelişimini zayıflatmıştır.
- Hükümdarlar bilim faaliyetlerine önem vermiş ve ülkelerinin çeşitli yerlerinde medreseler yapmışlardır. Büyük Selçuklu Devleti veziri Nizamülmülk'ün Bağdat'ta yaptırdığı **Nizamiye Medresesi** dönemin en önemli bilim ve kültür merkezi durumuna geldi. Medreselerde dinî bilimler yanında tarih, coğrafya, matematik ve fen bilimleri de okutulurdu.
- Farabî, İbni Sina, Harezmi, Birûni, Ömer Hayyam ve Zemaşşeri bu dönemde yetişmiş önemli bilim adamlarıdır.
- İslam dininin resim ve heykel yapımını yasaklaması sebebiyle minyatür, kakmacılık, hattatlık gibi süsleme sanatları gelişme gösterdi.
- Türk - İslam sanatının kaynağı Orta Asya'daki Türk kültürüne kadar dayanır. Türk - İslam devletlerinde mimari gelişti ve yeni sanat anlayışları doğdu. Bu dönemde çok sayıda mimari eser yapıldı. Karahanlılar döneminde başlayan hastane kurma faaliyetleri Selçuklular döneminde gelişti. Ayrıca cami, kümbet, kervansaray, han, hamam gibi mimari eserler yapıldı.

Toprak Yönetimi

Türk İslam devletlerinde toprağın mülkiyeti devlete aitti. Topraklar halka işlemesi için verilirdi. Toprağı işleyen halk, ekip biçme hakkına sahipti. Tarımsal üretime önem verilmiş, bu düşünceyle birlikte üretimin devamlılığı ve kaliteyi artırmak için toprağı boş bırakanın elinden alınarak başkalarına verilmiştir.

Büyük Selçuklu Devleti'nde toprak, kullanılış amaçlarına göre 4'e ayrılmıştır. Bunlar;

Hassa arazi: Vergi gelirleri hükümdara ait topraklardır.

İkta arazi: Gelirleri devlet memurlarına ve savaşta yararlılık gösterenlere maaş karşılığı verilen arazilerdir.

İktalar, saraya ait topraklar dışında kalan arazilerdir.

Mülk arazi: Kişiyi ait topraklardır. Bu araziler alınıp satılabilir ve miras olarak bırakılabilir.

Vakıf arazi: Elde edilen gelirler, sosyal amaçlı hizmet yapan kurumlara ayrılan topraklardır.(cami, medrese, hastane gibi sosyal kurumlar) Bu topraklar, satılamaz ve başkalarına miras bırakılamazdı.

Hukuk

Türk-İslam devletlerinde hukuk sistemi ikiye ayrılmıştır. Adli işlerde "örfi ve şeri" hukuk kuralları uygulanmıştır. Örfi hukuk kuralları, adet, gelenek, görenek, töre kavramlarını içerir. Şeri hukuk kuralları ise dinsel kurallara göre ortaya konmuştur. Adli işlere kadılar bakmaktaydı. Ordu mensuplarının davalarına ve büyük davalara ise kadiasker bakmaktaydı.

IV.ÜNİTE: ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI

EKOMOMİ:İnsanların yaşayabilmesi için yaptığı üretim,tüketim ve dağıtım faaliyetlere **ekonomi** denir

Ekonomiyi Etkileyen Etmenler (Faktörler):

- 1- Coğrafi Etmen
- 2- Doğal Kaynaklar
- 3- Teknolojik gelişmeler
- 4- İhtiyaç ve istekler
- 5- Devletin katkısı

TÜRKİYE'DE TARIM

Tarım: Topraktan ürün elde etmek için yapılan çalışmalara denir

Tarımı Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar:

- 1- **Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü:** Bitki ve hayvan üretimini artırmaya, ürünleri çeşitlendirmeye ve kaliteyi yükseltmek için uğraşır.
- 2- **Tarım Kredi Kooperatifi:** Üreticinin ürünlerini değerlendirmesini sağlar. Onlara destek sağlar.
- 3- **Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO):** Özellikle tahıl ürünlerin alım ve satışını yapar. Ürünlerin stoklanmasını ve korunması sağlar.
- 4- **Ziraat Bankası:** Üreticiye kredi vererek destekler.
- 5- **Devlet Su İşleri (DSİ):** Kurduğu bent, göl, baraj ve kanallarla sulamaya destek sağlar.

Türkiye'de Tarımı Etkileyen faktörler:

- 1-**İklim:** Tarım ürünlerinin yetişmesi için ihtiyaç duydukları sıcaklık ve yağış farklıdır. Akdeniz ve Ege'de sıcaklık fazla olduğu için yılda 2 ürün alınabilir. Kışın sıcaklık 0'ın altına düşmediğinden en çok seracılık bu bölgelerde yapılır. Yağış azaldıkça yetiştirilen ürün çeşidi azalır. Nadasa bırakılan alan artar, verim azalır.
 - 2-**Yerşekilleri:** Yükseklik arttıkça ısı düşer. Bazı ürünler yetişmez. Türkiye'de yükselti batıdan doğuya arttığından bir ürün önce Ege ve Akdeniz'de en son Doğu Anadolu'da olgunlaşır.
 - 3-**Deniz Etkisi:** Ülkemizde sıcaklık ve nem isteyen ürünler (Çay, turuncgil) kıyıda, soğuğa dayanıklı, az nem isteyen ürünler (Tahıl, şekerpancarı vs.) iç kesimlerde yetişir.
 - 4-**Toprak:** Toprağın cinsi önemlidir. Mesela çay yıkanmış toprak ister.
 - 5-**Kullanılan Yöntemler:** Modern tarım (Gübre, makine, tohum, ilaç vs.), sulama verimi artırır.
- **Tarımsal verimlilik:** Dar alandan yüksek verim elde edilmesidir

****Tarımsal verimi Artırma Yöntemleri:** sulama, toprak bakımı, gübreleme, tohum ıslahı, makineleşme, tohum ıslahı, pazarlama, ilaçlama ve tarımı destekleyen kuruluşlar

****Tarımda Makineleşme** Tarımda iş gücünün azalmasına, işsizliğin artmasına ve köyden kente göçe neden olmuştur.

Not: Engebelilik ve tarım alanlarının küçük olması nedeniyle Doğu Karadeniz'de gelişmemiştir.

NADAS: Toprağın bir sene boş bırakılmasıdır.

Sebe: Yağışın yetersiz olmasından dolayı toprağın verimsiz olması.

Amaç: Toprağı bir yıl boş bırakarak, eksik olan mineralleri toplamasını sağlamak.

UYARI.

Yağışın yetersiz olduğu yerlerde yapıldığı için;

- *İç Anadolu,
- *Güney Doğu,
- *Doğu Anadolu,
- *Ergene'de yapılmaktadır

UYARI:

Bu uygulama Erozyonu arttırır. Yani toprak Nadasa bırakılmamalıdır.
Nadas uygulamasının azaltılması, sulamanın geliştirilmesine bağlıdır

1- TAHILLAR

Ekili-dikili alanlar içinde en geniş alanı olan, en çok yetiştirilen ürünler tahıllarıdır.

UYARI: Tahıl ekim alanlarının geniş olmasının temel nedeni: Ülkemizin büyük bölümünde yaz kuraklığı yaşanması ve yeterince sulama yapılmamasıdır.

A-BUĞDAY: Büyüme döneminde nem, olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak iklim ister. Bu nedenle Her mevsim yağışlı olan Karadeniz kıyılarında ve Doğu Anadolu'nun düşük sıcaklığa sahip yüksek yerlerinde üretimi yapılamaz.

*Doğu Anadolu'da yazlar kısa sürdüğü için yazlık, diğer bölgelerde kışlık ekim yapılır.

*Üretimde İç Anadolu, Marmara, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu

Not: 1950 yılından sonra tahıl üretiminde artış meydana gelmesinin nedeni tarımda makineleşmedir

Not: İhraç ürünlerimiz içinde yer almamasının nedeni nüfusumuzun fazla olmasıdır

B-ARPA: Tahıl üretiminde 2. sırada yer alır. Buğdayın ekildiği her yerde ekilir. Yetiştirme ve olgunlaşma dönemi buğdaydan kısadır.

*İç Anadolu ve Doğu Anadolu en fazla buğday üreten bölgelerdir.

Not: Sıcığa ve soğuğa, buğdaya göre daha dayanıklı olduğu için Doğu Anadolu'nun yüksek kesimlerinde de üretilir

Not: Hayvan yemi ve bira sanayinde kullanıldığı için üretimi yaygınlaşmıştır

Not: Her mevsimi yağışlı Karadeniz'in kıyı kesiminde yetişmez

Not: Orta Doğu ülkeleri ile bira sanayi gelişmiş ülkelere ihraç edilir

C-MISIR: Fazla su ve sıcaklık ister. Karadeniz Bölgesinde her mevsim yağışlı olduğu için sulamadan doğal yetişir.

*Ülkemizde en fazla Akdeniz ve Karadeniz'de yetişir. daha sonra Marmara ve Ege'de yetiştirilir. İç bölgelerde üretimi az ve sulanabilen alanlarda yetişir

*Karadeniz Bölgesinde buğdayın yerini mısır almıştır

Not: Karadeniz Bölgesi'nde mısır üretimi fazla olmasına rağmen bölge ticaretinde önemli olmamasının nedeni, Halkın temel besin kaynağı olmasından dolayı üretilenin bölge içinde tüketilmesidir

Not: Mısırdan yemeklik yağ üretilmeye başladıktan sonra üretimi yaygınlaşmıştır.

D-PİRİNÇ: Sıcak ve nemli bir iklim ister Yetiştirmek için en fazla suya ihtiyaç duyan tahıldır. Daha çok akarsu vadi tabanlarındaki düzlüklerde yetişir

*Karadeniz(orta ve Batı Karadeniz), Marmara (Ergene), Akdeniz(Amik Ovası) yetiştirilir.

Not: Ülkemizde ekim alanı geniş olmasına rağmen ekim alanları dar ve dağınıktır. Nedeni Ekiminin devlet kontrolünde olmasıdır (sıtma hastalığına neden olan sivri sineklerin üreme alanı olduğu için

E-ÇAVDAR ve YULAF: Verimi düşük topraklarda yetiştirilebilir. Düşük sıcaklığa dayanıklıdır. Hayvan yemi ve alkol sanayinde kullanılır.

2-BAKLAGİLLER

*Olgunlaşma döneminde sıcaklık ve az nem ister.

Not: Toprağı azot bakımından zenginleştirdiği için diğer bitkilerle dönüşümlü ekilir. Üretim dünya ortalamasının üzerindedir

A-MERCİMEK: Nem ihtiyacı çok azdır. En çok Güneydoğu Anadolu bölgesinde yetişir.2. sırada İç Anadolu yer alır

B-NOHUT: İç Anadolu, Akdeniz, İç Batı Anadolu, Güneydoğu Anadolu'da yetiştirilir

C-FASULYE: Üretimi sulama ve neme bağlıdır. İç Anadolu, Karadeniz, Akdeniz

D-BAKLA: Seracılığın gelişmesine bağlı olarak Akdeniz ve Ege Bölgelerinde en fazla yetiştirilir

3-SANAYİ BİTKİLERİ:

Endüstride hammadde olarak kullanılan tarım ürünleridir(gıda, ilaç, kağıt, dokuma, kimya vb.)

*Tahıllardan sonra ekim alanı en geniş olan bitkilerdir.

*Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun sınırlı bölgeleri hariç her bölgemizde yaygın ekim alanları vardır.

Not: Türkiye'de sanayinin gelişmesiyle son yıllarda sanayi bitkileri ekim alanları ve türleri artmıştır

A-TÜTÜN: Sigara sanayinin hammaddesidir. Kırış arazide iyi yetişir. Çimlenme ve büyüme döneminde bol su, olgunlaşma döneminde sıcak ve güneşli iklim ister. Kumlu, hafif eğimli, geçingen toprak kalitesini artırır.

*Ege(%63),Karadeniz(%20), Marmara(%13) Bölgeleri üretimin büyük kısmını karşılar.

*Bunun dışında Bitlis, Siirt, Gaziantep ve Malatya'da üretilir.

*Türkiye tütün üretiminde dünyada altıncıdır.

UYARI: Tütünde kaliteyi korumak amacıyla ekim alanı ve üretimi devlet kontrolünde yapılır.

UYARI: Devlet kontrolünde üretimi yapıldığı için üretimde dalgalanmalar olmaz

B-PAMUK: Dokuma sanayinin hammaddesidir. Çekirdeklerinden (Çiğit) yağ elde edilir

*Yaz mevsiminin sıcak ve kurak geçtiği sulama imkanlarının bulunduğu bölgelerde yetişir.

Not: İç Anadolu ve Doğu Anadolu'nun yüksek yerlerinde düşük sıcaklıktan dolayı pamuk tarımı yapılmaz.

Not: Karadeniz Bölgesi'nde yaz kuraklığı olmadığı için pamuk tarımı yapılamaz.

*En çok Ege(Büyük Menderes ovası), Akdeniz (Çukurova)Bölgelerinde yetişir. Ayrıca GDA, Marmara, Doğu Anadolu(Elazığ, Malatya, Iğdır) yetişir.

*İhracatta ilk sıralarda yer alır.

UYARI: GAP ile sulamanın artması pamuk üretim alanının genişlemesine ve üretim artışına neden olmuştur.

UYARI: Hasat döneminde pamuk ekim bölgeleri geçici göç alır.

C-ŞEKERPANCARI: Yetiştirme döneminde bol nem, olgunlaşma döneminde fazla yağış istemez.(Bu nedenle Doğu Karadeniz kıyılarında fazla yetiştirmez).Şekerpancarı tarımı büyük ölçüde insan emeğine dayanır.

*Şekerpancarı daha çok iç bölgelerimizde üretilir. İç Anadolu Üretimin yarıya yakını karşılar. II.Karadeniz, III. Sırada Marmara Bölgesi yer alır.

*Sulama yetersizliğinden dolayı Güneydoğu Anadolu'da ekim alanı yaygın değildir.

UYARI: Kıyı bölgelerimizdeki ovalar ekonomik değeri yüksek tarım ürünlerine ayrıldığı için Şekerpancarı tarımı yapılmaz.

UYARI: Şekerpancarı hasattan sonra hemen işlenmesi gerektiği ve uzun mesafeler taşıma giderini artırdığı için ekim alanları şeker fabrikalarına yakındır. Bu nedenle şekerpancarının coğrafi dağılışı şeker fabrikalarının coğrafi dağılışına paralellik gösterir.

UYARI: Küspesi hayvan yemi olarak kullanıldığı için besi ve ahır hayvancılığı şeker fabrikaları çevresinde yoğunlaşmıştır.

D-HAŞHAŞ,KETEN ve KENEVİR(Kendir):

*Haşhaş Tohumlarından elde edilen yağ yemeklik ve yağ sanayinde kullanılır. İlaç sanayinde kullanılır.

*Afyon, Burdur, Denizli, Isparta, Uşak, Kütahya, Konya'da yetiştirilir

UYARI: Her türlü toprak ve iklim şartlarında yetiştirilmesine rağmen uyuşturucu yapımında kullanıldığı için ekimi devlet kontrolünde yapılır.

-Kenevir, halat, urgan ve çuval yapımında kullanılır

*Kastamonu, İzmir, Samsun, Urfa, Çorum ve Yozgat

*Taşköprü'de kenevir lifi işleme fabrikası vardır. Üretimde Karadeniz Bölgesi ilk sırada yer alır.

UYARI: Tohumlarından uyuşturucu elde edildiği için ekimi ve üretimi devlet kontrolünde yapılır.

-Keten: Lifleri dokumacılıkta, tohumları bezir yağı üretiminde kullanılır.

*Batı Karadeniz(Sinop-Kastamonu),Marmara (Kocaeli çevresi) nde en fazla üretilir.

4-YAĞ BİTKİLERİ

Zeytin, ayçiçeği, haşhaş, soya fasulyesi, keten-kenevir, Pamuk(çiğit, susam)

A-AYÇİÇEĞİ: En önemli yağ bitkisidir. hayvan yemi ve çerez olarak kullanılır. Büyüme döneminde su, olgunlaşma döneminde bol güneş ister.

*Üretimde Marmara(Ergene Havzası) ilk sırada yer alır. Orta Karadeniz, İç Anadolu ve Ege'de yetiştirilir.

B-SOYA FASULYESİ: Yağ bitkisidir. Unu hayvan yemi olarak kullanılır.

Akdeniz(Çukurova)Ege, Orta ve Doğu Karadeniz.

C-YERFISTIĞİ: Sıcak iklim bitkisidir. Yağ ve çerez bitkisidir. Üretimin %90'ını Akdeniz Bölgesi karşılar.

D-ZEYTİN: Kışları ılık ve yağışlı, yazları sıcak ve kurak olan Akdeniz ikliminde yetişir. Bu nedenle don olayının görüldüğü iç bölgelerde yetişemez

*En çok üretim yapılan bölge Ege'dir(Edremit, Aydın).(yağ sanayi)

*Güney Marmara kıyılarında(Bursa-Gemlik(sofralık zeytin tarımı yapılır.

*Hatay, Gaziantep ve Doğu Karadeniz kıyılarında kış ışıklığından dolayı yetişir

Not: Ağacın özelliğinden dolayı üretimde yıllara göre dalgalanmalar olur. Bir yıl az bir yıl çok ürün verir.

UYARI: Doğal koşullar bakımından zeytin yetişmesine en elverişli bölge Akdeniz olmasına rağmen zeytin üretimi Ege ve Marmara'dan azdır. Akdeniz kıyılarının daha fazla gelir getiren tarım ürünlerine ayrılmış olmasıdır

5-MEYVELER

*Kışları çok sert geçen yerler dışındaki her yerde meyve üretilir.

A-FINDIK: Yıllık yağışın bol ve düzenli olduğu, kışların ılık geçtiği yerlerde yetişir.

*Kışların uzun ve soğuk geçtiği yıllarda üretim olumsuz etkilenir. Devirli bitki olduğu için bir yıl az, bir yıl çok ürün verir.

*Başta Ordu-Giresun olmak üzere, Doğu ve Batı Karadeniz , Marmara(Adapazarı) yetiştirilir.

*Türkiye fındık üretiminde dünyada ilk sırada yer alır.

B-TURUNÇGİLLER(NARENCİYE): Kış ılıkılığı olan, geçirimli ve kireç oranı yüksek olan topraklarda yetişir.

*Kış sıcaklıklarının 0 derecenin altına düşmediği Akdeniz, Güney Ege, Güney Marmara ve Doğu Karadeniz kıyılarında yetişir.

*Batı Avrupa ülkelerine ihraç edilir

UYARI: Narenciye tarımının yapıldığı yörelerde iklimin temel özelliği sıcaklığın bütün yıl sıfır derecenin üstünde olmasıdır

C-İNCİR: Yüksek sıcaklık ister. Soğuğa ve don olaylarına karşı dayanıksızdır.

*Türkiye incir üretiminde Ege Bölge'si (Büyük ve Küçük Menderes Ovaları, Aydın, İzmir) ilk sırada yer alır(%80) Ayrıca Akdeniz, Marmara, yer yer Karadeniz bölgesinde yetişir

*Türkiye dünya incir üretiminde ilk sırada yer alır. Kuru olarak ihraç edilir.

D-ELMA: Türkiye'de üzümünden sonra yetiştirme alanı ve miktarı en çok olan meyvedir. Soğuğa dayanıklıdır.

*En fazla İç Anadolu ve bu bölgeye yakın yerlerdir.(Amasya, Niğde, Nevşehir, Isparta, Burdur)

*En az Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yetişir.

E-ANTEP FISTIĞİ: Volkanik sahalarda iyi yetişir. Yazların sıcak ve kurak geçmesi gerekir. Devirli bitkidir. Yetiştirme alanı dardır.

*Güneydoğu Anadolu Bölgesinde (Antep, Urfa, Adıyaman) yetişir.

*İhraç edilir.

F-MUZ: Üretimin tamamı Akdeniz Bölgesindedir(Anamur-Alanya).Soğuğa dayanıksızdır

G-KAYISI: Karasal iklimin alçak alanlarında yetişir. İlkbahar donlarından zarar görür. Malatya, Konya, Ankara

6-BAĞCILIK:(ÜZÜM)

Türkiye'de yetiştirme alanı en yaygın ve miktarı bakımından en fazla üretilen meyvedir. Soğuğa dayanıklıdır. Meyve ve çerez olarak tüketildiği gibi şarap yapımında kullanılır. İhraç edilir.

*Özellikle Ege Bölgesinde(İzmir-Manisa),Güneydoğu Anadolu, Marmara ve İç Anadolu'da yetiştirilir.

UYARI: Doğu Anadolu'nun yüksek kesimlerinde sıcaklık düşük olduğundan

UYARI: Karadeniz kıyılarında fazla nem ve güneşlenme süresinin azlığı nedeniyle yaygınlık göstermez

7-ÇAY: Ilıman iklim, bol yağış kireçsiz toprak, kış ılıkılığı ister. Türkiye'de sadece Doğu Karadeniz'de yetişir.

*Üretim alanı dar olmasına rağmen verimi yüksektir. İhraç edilir.

UYARI: Türkiye'de ekim alanı en dar olan endüstri bitkisidir

UYAR: Yapraklar toplandıktan hemen sonra işlenmesi gerekir.Bu nedenle çay fabrikaları üretim alanı yakınına kurulmuştur.

8- SEBZECİLİK:

- * Aynı topraktan yılda birkaç kez ürün alınan bölge Akdeniz
- * Sebzelerin olgunlaşması sıcaklığa bağlı olarak bölgeden bölgeye değişir(Yükselti,enlem)
- * Sebze üretimi en fazla olan bölgeler Akdeniz, Marmara,Ege
- * Sebzeğin gelişmesinde ve devamlılığında seracılık önemlidir

UYARI: Tahıl tarımı yapılan yerlerde sebze tarımının yapılmaya başlanması sulama şartlarının geliştiğini gösterir.

UYARI: Sebzeler çabuk bozulduğu için destekleme alımı yapılmaz

UYARI: Sebze tarımı Karadeniz bölgesin güneşlenme süresinin azlığı

*Doğu Anadolu'da yaz mevsiminin kısa geçmesi

*Güneydoğu ve İç Anadolu'da yaz kuraklığı ve yetersiz sulama imkanlarından dolayı olumsuz etkilenir

9- TURFANDA SEBZECİLİK: Sebze ve meyvelerin doğal yetiştirme ortamında zamanından önce yada sonra yetiştirilmesidir.

*Güney kıyılarımızda Çukurova önemlidir

UYARI: Turfandacılıkta en önemli etken, soğuk rüzgarlardan korunmuş,güneye bakan bol güneş alan ekim dikim alanlarının bulunmasıdır.

10- SERACILIK: Amaç mevsimi dışında sebze üretmektir

*Seracılık güneşlenme süresinin uzun olduğu, kış mevsiminin ılık geçtiği Akdeniz ve Ege bölgelerinde yaygındır.Bu bölgelerde seracılığın maliyeti düşüktür.

11- YEM BİTKİLERİ: Ülkemizde çayı ve meraların veriminin düşmesi, ahır hayvancılığının gelişmesi nedeniyle yem bitkileri ihtiyacı artmıştır.

*Yonca, korunga,fiğ çavdar yulaf,darı, arpa önemli yem bitkileridir

DİKKAT:

*Bir tarım ürününün yoğun olarak yetiştirildiği alanlara o ürünün tarım bölgesi denir.

ÖNEMLİ TARIM ÜRÜNLERİ:

Çay: Rize (Doğu Karadeniz)

Pamuk: Adana (Çukurova)

İncir: Ege,Aydın(Menderes Ovaları)

Turunçgil: Antalya

Ayçiçeği: Edirne (Trakya-Ergene)

Fındık: Ordu, Giresun

Zeytin: Balıkesir (Edremit, Ayvalık)

***Ürünlerin kalitesini korumak, elverişsiz piyasa döneminde üreticinin zarar görmesini önlemek amacıyla temel besin maddesi olan ürünlerle, ülke ihracatında önemli paya sahip ürünlerde destekleme alımı yapılır

DESTEKLEME ALIMI YAPILAN ÜRÜNLER

Buğday , çay, fındık, tütün, şekerpancarı

TABİİ EKİM ALANI GENİŞ OLAN BİTKİLER

Şekerpancarı, Üzüm, Buğday, Arpa, Çavdar, Elma, Ayçiçeği, Tütün, Haşhaş (Devlet Sınırlaması), Mısır, Mercimek, Pirinç(devlet sınırlaması), Patates, Soğan, Baklagiller.

İHRAÇ ÜRÜNLERİMİZ (Sattıklarımız)

Pamuk, Fındık, İncir, Üzüm, Antep Fıstığı, Zeytin, Ayçiçeği, Tütün, Turunçgil, Kayısı, Sebze-Meyve, Tahıl(bazen), Patates

İTHAL ÜRÜNLERİMİZ (Aldıklarımız)

Pirinç, Kahve, Hurma, Kakao, Muz, Ananas, Kivi, Hindistan Cevizi, Çay, Kauçuk

DÜNYA ÜRETİMİNDE 1. OLDUĞUMUZ ÜRÜNLER

Antep Fıstığı (%100),Fındık (%64),Kuru Üzüm,Kuru İncir, Ayçiçeği.

SOĞUĞA DAYANIKLI TARIM ÜRÜNLERİ:

Elma, Üzüm, Armut

SOĞUĞA DAYANIKSIZ TARIM ÜRÜNLERİ:

Turunçgil, Muz, İncir, Zeytin.

Yer Altından Yer Üstü Zenginliğine: (Madenler)

Maden: Yer altından çıkarılan değerli maddelere **maden** denir.

Rezerv: Madenin yer altındaki miktarıdır.

Tenör: Yataktaki saf maden oranıdır

- Ülkemizde maden arama için **Maden Tetkik Arama (MTA)** kurulmuştur. (1935)

- Madenleri işletmek içinde **Etibank** kurulmuştur.

Ülkemizde maden kaynakları çok çeşitlilik gösterir. Dünya çapında önem taşıyan madenlerimiz; Bor ve krom'dur.

Bor üretiminde Türkiye dünyada 1.sıradadır

Türkiye'de Çıkarılan Önemli Madenler

Maden	Çıkarıldığı Yerler	Kullanıldığı Yerler	İşlendiği Fabrikalar
Demir	Sivas (Divriği, Kangal), Malatya (Hekimhan, Hasan Çelebi), K.Maraş, İzmir (Torbalı, Dikili) Adana, Kayseri, Hatay	Demir – Çelik sanayi-sinin ham maddesidir.	Karabük, Zonguldak, İskenderun, Kırıkkale
Bakır	Artvin (Murgul), Kastamonu (Küre), Elazığ (Maden)	Elektrik ve elektronik sanayisi, süs ve mutfak eşyası yapımı	Artvin, Samsun, Elazığ
Krom	Elazığ (Guleman, Maden), Muğla (Fethiye, Köyceğiz), Denizli (Buldan), Bursa (Orhaneli), Eskişehir (Mihalıçcık)	Paslanmaz çelik üretimi, madeni eşya	Antalya Ferro – Krom Tesisleri
Alüminyum (Boksit)	Konya (Şeydişehir), Muğla (Milas), Antalya (Akseki), Adana (Saimbeyli)	Uçak sanayisi, ev aletleri yapımı, madeni eşya ve otomotiv sanayi	Konya (Şeydişehir)
Bor Mineralleri	Kütahya (Emet), Bursa, Balıkesir (Bigadiç – Susurluk), Eskişehir (Seyitgazi – Kırka)	Jet ve roket yakıtı, porselen, cam, sabun ve deterjan yapımı	Bandırma
Kükürt	Isparta (Keçiborlu), Muğla (Milas), Antalya (Akseki), Mardin (Mazıdağ), Denizli (Sarayköy)	Sebze bahçeleri ve bağlardaki haşerelere karşı	Keçiborlu
Kurşun – Çinko	Elazığ (Keban)	—	—
Civa	İzmir (Ödemiş), Konya (Sarayönü)	Eczacılık, elektrikli aletler, termometre, suni gübre yapımı	Konya (Sarayönü)
Tuz	Tuz gölü, İzmir (Çamaltı)	Yiyeceklerde, kimya, sanayi, dericilik, konservecilik, zeytincilik	—

Enerji Kaynakları

Enerji: İş yapabilme gücüne denir

Tükenebilir (Yenilenemez) enerji kaynakları: Kendini yenileyemeyen, doğada sınırlı miktarda olan enerji kaynaklarıdır. Yenilenemeyen enerji kaynakları bitki ve hayvan kalıntılarından oluştuğu için fosil yakıtlar olarak nitelendirilir. **Örnek:** Taş kömürü-Linyit-Petrol-Doğalgaz

Tükemeyen(Yenilenebilir) enerji kaynakları: Kendini yenileyebilen, doğada sürekli bulunan enerji kaynaklarıdır. **Örnek:** Su gücü-Güneş enerjisi-Jeotermal enerji-Rüzgar enerjisi

Kullanıldığı Alan	Üretilen Yerler
Taş Kömürü (Maden Kömürü): Demir-çelik, kimya, sanayisinin hammaddesi Gazı alındığında kok kömürü elde edilir. Termik santrallerinde kullanılır; ihtiyacı karşılamaz.	Zonguldak (Kilimli, Kozlu, Ereğli)
Linyit: Oluşumu taşkömüründen daha sonradır. Kalorisi az, enerjisi düşük, külü çok. Isınmada kullanılır. Ülkemizin ihtiyacını karşılar. Termik santralleri: Maraş (Afşin-Elbistan) (ilk), Zonguldak (Çatalağzı), Manisa (soma), Kütahya (Seyitömer) (Tunçbilek), Muğla (Yatağan), İstanbul (Ambarlı), Sivas (Kangal), Bingöl (Karlıova)	Kütahya (Tunçbilek, Değirmisaz) Manisa (Simav); K. Maraş (Elbistan) Amasya (Çeltik), Ankara (Beypazarı) Çorum (Dodurga)
Petrol: Birçok alanda kullanılır. Ülkemiz zengin değildir, %85'i ithal edilmektedir. Rafineriler: Batman, Aliğa İzmir, İzmit (İpraş), Mersin (Ataş) Kırıkkale (Orta Anadolu, Tüpraş). Irak petroleri boru hattı ile Yumurtalık Limanı'na taşınmaktadır. Azerbaycan petrolü'nün yapılacak boru hattı ile İskenderun Körfezi'ne getirilmesi planlanmaktadır.	Raman, Garzan (Siirt), Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Adıyaman ve Adana.
Doğal gaz: Çabuk tutuşan, yanıcı özelliği olan, yüksek ısı veren, kirlilik yapmayan yakıt.	Kırklareli (Hamidabat), Mardin (Çamurlu), Cezayir(deniz yoluyla), Rusya'dan (borularla) ithal edilir.
Hidroelektrik santralleri: Su gücünden enerji elde edilmesidir. Avrupa'da Norveç'ten sonra 2. sırada olmamıza rağmen elektriğin ancak %35'i bu yolla elde edilir. Yani potansiyelin %25'ini kullanmaktayız. GAP ile Fırat ve Dicle üzerinde 21 baraj, 17 hidroelektrik santrali kurulması öngörülmektedir. Bu proje ile elde edilecek enerji Türkiye'deki mevcut hidroelektrik enerjisinden daha fazla olacaktır.	Fırat üzerinde: Atatürk, Keban, Karakaya Kızılırmak üzerinde: Hirfanlı, Kesikköprü, Altınkaya Yeşilırmak üzerinde: Almus, Hasan Uğurlu, Suat Uğurlu Sakarya üzerinde: Hasan Polatkan, Sarıyar, Gökçekaya Gediz üzerinde: Demirköprü Menderes üzerinde: Kemer, Adıgüzel Seyhan üzerinde: Seyhan Ceyhan üzerinde: Aslantaş, Menzelet Manavgat üzerinde: Oymapınar
Jeotermal Enerji: Yeraltından çıkan sıcak suyun buharı ile elde edilen enerjidir. Denizli (Sarayköy)'de jeotermal santral bulunmaktadır.	Denizli (Sarayköy), İzmir (Balçova), Aydın (Germençik), Çanakkale (Tuzla), Afyon (Sandıklı), Nevşehir (Acıgöl), Ankara (Kızılcahamam)
Güneş enerjisi: Güneş enerjisinden elektrik enerjisi elde etme, Su ısıtma, sera ısıtma, su pompası ve bazı elektrikli aletlerin çalıştırılmasında kullanılır.	Akdeniz ve Ege Bölgelerinde yararlanılan enerji türüdür.
Nükleer enerji (Atom enerjisi): Uranyum ve toryumdan elde edilen enerji olup Mersin Akkuyu'da bir santral kurulması fikri vardır. Şu anda bu enerji türü ile elektrik enerjisi üretilmemektedir.	Uranyum yatakları: Aydın, Çanakkale, Şebinkarahisar (Giresun), Manisa, Uşak

TURİZM

İnsanların dinlenmek, gezmek, görmek, bilgi edinmek, eğlenmek ve sağlık amacıyla yaptıkları gezilere **turizm**, bu amaçlarla yurt içinde ya da yurt dışında geziye çıkan insanlara **turist** denir

Turizmin yararları:

Turizm dış ticaret açığını kapatma açısından önem taşır. Ayrıca ticaret, inşaat, gıda, ulaşım ve haberleşme sektörlerinin gelişmesine katkıda bulunur, yeni işgücü olanakları yaratır, el sanatlarına canlılık kazandırır. Kültür alışverişi yapar Turizm bakımından en gelişmiş bölge Marmara sonra Ege'dir

Bunca çekiciliğine rağmen ülkemizde turizmin yeterince gelişmemesi tanıtım ve organizasyon yetersizliği ile ilgilidir

Turistik Çekiciliklerimiz: 1-Uzun kıyılar ile plajların varlığı 2-Güneşlenme süresinin fazlalığı 3-Kaplıca, ılıca gibi sıcak su kaynaklarının 4-Kış sporları 5- Tarihi eserler 6-Zengin su kaynakları, göller 74/2

Ülkeler arasında yapıları **dış turizm** Ülke içinde yapıları **ise iç turizm** denir

Kış turizmi: Bursa-uludağ, Kayseri-Erciyes, Bolu-Kartalkaya, Çankırı

Yaz turizmi: Marmara-Ege- Akdenizde gelişmiştir. Karadeniz yağışlı olduğundan gelişmemiştir

Tarihi eser turizmi: Marmara da-istanbul, bursa, Edirne, Çanakkale (TRUVA) deki eserler

Egede: Efes-Milet. İç Anadolu da: Meryemana, Anıtkabir-Kültpe. Güneydoğuda: Nemrut-Balıklığöl. Doğu Anadolu da: İshak paşa sarayı-Van kalesi

Doğa Turizmi: Marmara'da- Manyas Kuş cenneti. Egede: Pamukkale. Akdenizde: Düden, Manavgat şelaleleri, İnsuyu- Karain-cennet-cehennem mağaraları İç Anadoluda. Peri bacaları, İhlara vadisi Karadenizde: Abant- Yedigöller, Uzungöl

Dini Turizm: Cami-medrese, kilise, havra, türbe gibi dini eserleri ziyaret

Sağlık Turizmi: Kaplıca ve içmeler, şifalı sular

ORMANCILIK

Orman: Birçok ağaç ve canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu topluluğa orman denir.

Orman bakımından en zengin bölge Karadenizdir çünkü yağış fazla, en fakir olduğu bölge Güneydoğu Anadoludur çünkü yağış ve nem azdır. (Kuraklık)

Ormanların Yararları

- Yağış rejimini düzenler yağış sağlar
- Su ve rüzgar erozyonu ile heyelanı (toprak kayması) önler
- Topraklarımızın % 63'ü erozyon tehlikesiyle karşı karşıyadır
- Seli azaltır
- Havayı temizler
- İnşaat-kereste-kağıt-mobilya v.b. sektörlerde kullanılır
- Gezi eğlence yeri ve güzel görünüm sağlar
- Oksijen kaynağıdır
- Geçim kaynağıdır
- Orman yangınlarının en büyük nedeni insandır. Bunlar; İhmal-dikkatsizlik-kaza-kasıt-tarla ve konut yapmaktır

HAYVANCILIK

Büyükbaş hayvancılık en çok Erzurum-Kars (yaz yağışlarıyla gümr çayırıları olduğundan) ile Karadenizde yapılır

Mera (çayır) hayvancılığı: hayvanların doğada otlatılmasıdır

Ahır(besi) hayvancılığı: kapalı alanda hayvanların

yetiştirilmesidir en çok Marmarada yapılır

Küçükbaş hayvancılık en çok yapılan hayvancılık türüdür en çok

İç anadoluda sonra Güneydoğuda yapılır Kıl Keçisi en çok

Akdenizde, Tiftik Keçisi ise en çok İç Anadoluda yapılır bu

keçiye Ankara keçisi de denir

Kümes hayvancılığı en çok Marmarada yapılır

İpek böcekçiliği en çok Marmarada yapılır Özellikle Bursa.

Arıcılıkta: Ordu-Hakkari-Muğla- Antalya-Bursa gelişmiştir

Balıkçılık en çok Karadenizde gelişmiştir. ancak Türkiye de balıkçılık yeterince gelişmemiştir

YATIRIM VE PAZARLAMA

Sanayi (Endüstri): İşlenmemiş yada yarı işlenmiş maddelerin fabrikalarda işlenerek kullanılabilir hale getirilmesi faaliyetlerine sanayi (endüstri) denir.

Yatırım yaparken ;

****sermaye**

****ulaşım**

****hammadde**

****Pazarlama**

****enerji**

****iş gücü**

gibi unsurlara dikkat etmeliyiz.

Çalışan İnsanların Sektörlere Göre Dağılımı

1. Tarım Sektörü

2. Sanayi Sektörü

3. Hizmet Sektörü

Örneğin; çay-fındık fabrikasını **Karadenizde**, Un-bisküvi-sekerpancarı-makarna fabrikasını **İç Anadoluda**. Tütün-üzüm-zeytin fabrikasını **Eğede**. Et-süt-deri,peynir fabrikasını **Doğu Anadoluda**. Pamuklu dokuma-antepfıstığı fabrikasını **Güneydoğuda**. Mısıryağı-gülsuyu-gül-kolonyası-yerfıstığı fabrikasını **Akdenizde**. ayçiçeği yağı fabrikasını **Marmarada** kurmak gerekir

GELİŞMİŞ ÜLKELER

Sanayi ürünleri ihraç eder

Ürün değeri yüksektir

Nüfus artış hızı düşüktür

Nüfusun önemli bir kısmı hizmet sektöründe çalışır

Gelişmemiş ülkelere göre daha çok gazete ve dergi okunur

Ortalama ömür uzun ve yaşam standardı yüksektir

GELİŞMEMİŞ ÜLKELER

İhraç ürünlerinin çoğunluğunu tarım ürünleri oluşturur

Sanayileşme sınırlıdır, teknolojik alt yapı bakımından dışa bağımlıdır

Nüfus artış hızı fazladır

Beslenme yetersizdir

****Gelişmiş ülkelerde sanayi ve hizmet sektörü gelişmiştir**

****Gelişmemiş ülkelerde tarım sektörü gelişmiştir**

Sanayi Kolları	Sanayi Tesisleri	Tesislerin Bulunduğu Yerler
GIDA SANAYİ	Un Fabrikası	Marmara, İç Anadolu ve tüm bölgelerimiz
	Yağ Fabrikası	Adana, Antalya, İzmir, Edremit, Balıkesir, Edirne
	Şeker Fabrikası	Uşak, Afyon, Kütahya, Erzurum, Eskişehir, Van, Maraş, Kars, Çorum, Amasya, Ankara. Konya...
	Sigara Fabrikası	İstanbul, İzmir, Adana, Samsun, Malatya, Tokat...
	Süt Ürünleri	Bursa, Kars, Urla. Trabzon, İzmir, İstanbul, Adana, Amasya, Afyon, Muğla, Maraş, Edirne, Erzurum...
MAKİNE KİMYA SANAYİ	Gübre Fabrikası	Mersin, İzmir, Antalya, Samsun, Konya. İstanbul...
	Petrokimya	İzmir (Aliağa), İzmit (İlpaş), Mersin (Ataş), Batman...
	Otomotiv	İstanbul, Bursa, Adapazarı. İzmit. İzmir, Denizli...
	Uçak	Eskişehir, Ankara
	Gemi	İzmit, İstanbul
	Vagon	Adapazarı, Eskişehir
	Deterjan Fabrikası	İstanbul, Ankara, İzmir
TEKSTİL SANAYİ	Pamuklu Dokuma	İstanbul, Adana, Kayseri, Malatya, Nazilli. Manisa...
	Yünlü Dokuma	İstanbul, Hereke, Bursa, Kayseri, Siirt, Kocaeli
	İpekli Dokuma	Bursa, Gemlik, İstanbul
	Halı-Kilim	İsparta, Uşak, Gördes, Demirci, Kula, Sivas, Ladik...
MADEN SANAYİ	Demir-Çelik	Karabük, Ereğli, İskenderun, Sivas, Kırıkkale
	Bakır	Samsun, Ergani, Murgul
	Krom	Antalya, Elazığ
	Bor	Bandırma, Seyitgazi
TAŞ TOPRAK SANAYİ	Cam	İstanbul, Sinop, Kırklareli. Mersin
	Seramik - Porselen	İstanbul, Çanakkale, Kütahya, Bozüyük
	Çimento	Tarsus, Bartın. İstanbul. İzmir, İsparta, Eskişehir...
ORMAN SANAYİ	Kağıt	İzmit, Çaycuma (Zonguldak), Balıkesir, Taşköprü
	Kereste	Bolu, Kastamonu, Sinop, Balıkesir, Adapazarı..
	Mobilya	İzmir (Karabağlar), Ankara (Siteler), İstanbul, Bursa...

NİTELİKLİ İNSAN

Nitelikli insan işini profesyonelce yapan ve üretime katkıda bulunan insandır nitelikli insan okulda veya çıraklıktan yetişmiş de olabilir böyle bir insan zamandan-malzemedен-enerjiden-emekten tasarruf yaparak ülke ekonomisine katkıda bulunur. Nitelikli insan, eğitim yoluyla okullarda yetişir.

İnsanlar, yaptıkları işlerin özelliklerine göre ikiye ayrılırlar.

Niteliksiz eleman, fiziksel güce dayalı işlerde çalışan kişilere denir.

Nitelikli eleman, iyi eğitim almış ve zihin gücüne dayalı işlerde çalışanlara denir,

Nitelikli insan;

- İşini iyi bir şekilde yapar.
- Daha üretkendir.
- Yenilik ve gelişmelere açıktır.
- Ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlar.
- Tasarrufludur.

MESLEKLER

Geçimimizi sağlamak amacıyla sürekli yaptığımız işe **Meslek** denir Mesleklerin birbirine üstünlüğü yoktur çünkü hepsi bir ihtiyacı karşılamaktadır meslek seçerken seçtiğimiz meslek; yetenek ve ilgilerimize uygun olmalıdır Seçilen meslek insanın kişiliğine, yeteneğine, ilgisine, aile durumuna, değerlerine ve amaçlarına uygun olmalıdır.

Meslek seçimi, yaşam biçimini etkiler. Nerede yaşanacağı ve sosyal yaşantının nasıl düzenleneceği meslek seçiminde oldukça önemlidir. İş şartları, kişiye sağladığı yaşam koşulları daha sonra kişinin verimli çalışmasını etkileyebilir.

Mesleğe yönlendirmenin doğru yapıldığı ülkelerde insanlar, mutlu oldukları ve sevdikleri işleri yaptıkları için çalışma alanlarındaki verimlilikleri artmaktadır. Bu durum ülke ekonomisine olumlu katkı yapmaktadır.

Temelinde insan olan meslekler:Öğretmen-doktor-hemşire-psikolog

Temelinde veri olan meslekler: Ekonomist-muhasebeci-istatistikçi-muhasebeci-avukat

Temelinde nesne olan meslekler:Marangoz-pilot-bilgisayar mühendisi-veteriner

Temelinde kavram olan meslekler: Yazar-sosyolog-müzisyen-reklam yazarı-bilim adamı-

Meslek Seçiminde Rol Oynayan Faktörler

- İlgi, istek ve yetenekleri
- Meslek hakkında bilgi düzeyi
- Ülkenin ekonomik durumu
- Toplumda mesleğe olan talep
- Ailenin beklentisi
- Ailenin sosyo-ekonomik durumu
- Cinsiyet ve fiziksel özellikler

Yanlış meslek seçiminde rol oynayan faktörler:

- 1- Ailenin yönlendirmesi
- 2- Çevreden etkilenme
- 3- Kişinin yeteneklerini tanımamış olma

İlgisi, Yeteneği ve İsteği doğrultusunda İyi Eğitim Almamış Bir İnsan;

- İşinde isteksiz ve verimsiz olur.
- Kendine güven duymaz.
- Zaman, enerji, malzeme ve emek kaybına neden olur.
- Tembel, savurgan olur.
- Yenilik ve gelişmelere kapalıdır.
- Ülke ekonomisine ve topluma zarar verir.

VERGİ

Devletin bize sunduğu hizmetlere harcamak için doğrudan veya dolaylı olarak bizden aldığı paraya **vergi** denir..Doğrudan ve dolaylı vergi olmak üzere vergiler 2ye ayrılır .Doğrudan vergiler adlarını konularından alır. Alınan vergilerle bize yol-köprü-hastane-okul v.b leri yapılır.Vergi herkesten eşit olarak alınmaz kazancına göre alınır devlet her türlü hizmet ve kazançtan vergi alır. Vergi vermek vatandaşlık görevi olup Atatürk de vatandaşlık görevlerine önem vermiştir

VERGİ TÜRLERİ

Gelir Vergisi: Kazanca göre alınır herkesten eşit alınmaz

Katma değer vergisi: Aldığımız ürünlerin fiyatının içinde var olan vergidir bu yüzden fiş almalıyız

Motorlu taşıtlar vergisi: taksi-minübüs v.b lerinden alınır

Özel tüketim vergisi:Haberleşme-beyaz eşya gibi lüks kabul edilen ürünlerden alınır,

Veraset ve intikal vergisi:Miras-tapu değişimi gibi işlerden alınır

İletişim vergisi: telefon-internet v.b iletişimden alınır

Akaryakıt vergisi: Akaryakıttan alınır

Vergi vermek, bir vatandaşlık görevidir. İyi bir vatandaşın yapması gereken bazı görevler vardır. Bunlar:

- Vergi vermek
- Askerlik yapmak
- Oy kullanmak

Kanunlara uymak

HAYAT VEREN PROJE GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ(GAP)

Tarımda en önemli sorun sulamadır. Bu amaçla bölgede GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) adı ile bilinen çalışmalarla (baraj, kanal, tünel) tarım alanlarının sulanması ve buraların değerlendirilmesi düşünülmüştür. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 9 ili kapsayan bir projedir. Bu iller; Şanlıurfa, Batman, Şırnak, Adıyaman, Gaziantep, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Kilis.

GAP'ın Katkı Sağladığı Alanlar

- ✚ Elektrik üretimi artacak
- ✚ İş imkânları artacak
- ✚ Sosyal ve kültürel gelişme
- ✚ Turizm gelişecek
- ✚ Ürün çeşitliliği artacak
- ✚ Balıkçılık artacak
- ✚ Göçün önlenmesi sağlanacak
- İklim koşullarına bağımlılık azalacak,
- Bir yılda birden fazla ürün alınabilecek.
- Sebze yetiştirilen alanlar genişleyecek,
- Sanayi bitkilerinin ekim alanı genişleyecek,
- Üretimde süreklilik ve artış sağlanacak,
- Sulama sorunu ortadan kalkacaktır.

ÜLKEMİZ VE DÜNYA

Dünya'da Nüfus

Sınırları belli bir alanda yaşayan insan sayısına **nüfus** denir..

Nüfusun Dağılışı

Dünya'nın her yerinde nüfus dağılımı aynı değildir.

Nüfusun Dağılışını Etkileyen Faktörler

A. Fiziki Faktörler

- İklim özellikleri
- Yer şekilleri
- Toprak özellikleri
- Su kaynakları

B. Beşeri Faktörler

- Sanayileşme
- Tarım
- Yeraltı kaynaklarının işletilmesi
- Ticaret
- Turizm
- Ulaşım

NOT: Nüfus dağılımında beşeri faktörler daha çok etkiliyse, o ülke sanayileşmiş ve gelişmiş ülke demektir.

Nüfusun Yoğun (kalabalık) Olduğu Alanların Özellikleri:

- Ilıman iklimlerde
- Ulaşımın kolay olduğu yerlerde
- Kıyı ovalarında
- Sulak alanlarda
- Sanayi ve teknolojinin geliştiği yerlerde
- İş imkanlarının olduğu yerlerde
- Zengin yer altı kaynaklarının bulunduğu yerlerde nüfus yoğundur.

Dünyada Nüfusun Yoğun Olduğu Yerler

- Afrika'da Nil Vadisi,
- Kuzey Amerika'nın doğu kıyıları,
- Güneydoğu Asya kıyıları (Malezya, Endonezya, Hindistan),
- Avrupa ülkeleri (Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Almanya, İsviçre, Macaristan, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya).

ÖRNEK: Orta kuşakta: Avrupa, Kuzeydoğu Amerika, Hindistan, Çin, Japonya gibi Asya ülkelerinde yoğundur.

Nüfusun Seyrek (az) Olduğu Alanların Özellikleri:

- Çok soğuk ve çok sıcak iklimlerde
- Ulaşımın zor olduğu yerlerde
- Dağlık ve engebeli alanlarda
- Kurak bölgelerde
- Sanayi ve teknolojinin gelişmediği yerlerde
- İş imkanlarının az olduğu yerlerde
- Doğal kaynaklar bakımından fakir olan yerlerde nüfus seyrek.

Dünyada Nüfusun Az Olduğu Yerler

- Dağların yüksek kesimleri,
- Kuzey ve güney kutup çevreleri,
- Bataklık alanlar ve engebeli dağlık araziler,
- Ekvatorial bölgedeki Amazon ve Kongo havzaları gibi sık ormanlık alanlar,
- Asya kıtası içlerindeki ve dönenceler çevresindeki çöl ve bozkır alanlarıdır.

ÖRNEK: Kutuplar, Antartika, Alaska, Grönland, Çöller

Not: Dünyada en fazla nüfus Asya kıtasında yaşar.

Sık Nüfuslanmış Yerler

Dünya nüfusunun büyük bir bölümü uygun yaşama koşulları taşıyan ılıman iklim kuşağında toplanmıştır. Dünya'da sık nüfuslanmış alanlar :

Muson Asyası : Asya kıtasının güney ve güneydoğusundaki ülkeleri kapsayan bu bölgede, bol yağışlı iklim nedeniyle pirinç ve çay tarımı önem taşır. Dünya'nın en kalabalık ülkeleri olan Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan bu bölgede bulunmaktadır.

Akarsu Havzaları : Tarım koşullarının elverişli olduğu Ganj, İndus, Fırat, Nil gibi akarsu havzaları sık nüfuslanmıştır.

Avrupa : Madencilik, endüstri ve ticaretin çok geliştiği Avrupa'nın bütünü sık nüfuslanmıştır.

Japonya ve Kuzey Amerika'nın doğu kıyıları : Sanayileşmenin ve kısmen madenciliğin etkisiyle sık nüfuslanmıştır.

Seyrek Nüfuslanmış Yerler

İklim koşullarının olumsuzluğuna bağlı olarak nüfusun çok az olduğu, tenha yerlerdir.

Soğuk Bölgeler : Kuzey Kutup Dairesi içinde bulunan Grönland, Alaska, Kanada'nın Kuzeyi, İskandinav Yarımadası ve Sibirya'nın kuzey bölgeleri düşük sıcaklık nedeniyle seyrek nüfuslanmıştır.

Yüksek Dağlar : İklim koşullarının her türlü ekonomik faaliyeti, özellikle tarımı sınırlamasına bağlı olarak seyrek nüfuslanmıştır.

Sıcak ve Nemli Ekvatorial Bölgeler : Tropikal kuşakta, Amazon, Kongo havzaları gibi alçak yerler, yüksek sıcaklık, aşırı nemlilik, sık ormanlar ve geniş alan kaplayan bataklıklar nedeniyle az nüfuslanmıştır. Bu bölgede nüfus, iklim koşullarının elverişli olduğu yüksek kesimlerde toplanmıştır.

Nüfuslanmamış Yerler

İklim ve zemin koşulları nedeniyle insanların yerleşmesine elverişli olmayan, nüfuslanmamış yerlerdir.

Kutup Bölgeleri : Güney Kutup Bölgesi'nde bulunan Antartika Kıtası 14 milyon km² genişliktedir. Kalın buzullarla kaplı bir kıta olduğu için nüfuslanmamıştır.

Bataklıklar : Bataklık, yağış miktarının fazlalığı nedeniyle, toprağın çok ıslak olduğu, yer yer suların yüzeyde biriktiği yerlerdir. Yerleşmeyi ve ekonomik faaliyeti sınırlandırdıkları için nüfuslanmamıştır.

Çöllere : Dönenceler çevresindeki Meksika, Büyük Sahra, Arabistan, Kalahari, Avusturalya çölleri ile Asya'nın iç kesimlerindeki İran, Kızıldeniz, Karakum, Taklamakan ve Gobi çölleri, insanların yaşamasına ve yerleşmesine uygun değildir. Bu nedenle nüfuslanmamıştır. Ancak vaha adı verilen sulak yerlerde az da olsa nüfuslanma görülür.

Dünyada Nüfus

- Hindistan'da Nüfus yoğunluğu fazladır **sebebi** iklim ve tarım alanlarının iyi olmasıdır.
- Batı Avrupa'da nüfusun yoğun olmasının **sebebi**; sanayi, ulaşım ve ticaretin gelişmiş olmasıdır.
- Avusturalya'da nüfus yoğunluğunun az olmasının **nedeni** çöl iklimi olmasıdır.
- Antartika kıtası buzlarla kaplı olduğu için nüfus yoktur.

TÜRKİYE'DE NÜFUS DAĞILIŞI

- Türkiye'de kıyı kesimleri, iklimin elverişli olmasından dolayı tarımsal etkinlikler için uygun koşullar oluşturur. Bu nedenle kıyı kesimlerinde nüfus yoğunluğu fazladır.
- Kışları çok soğuk geçen yüksek ve engebeli alanlar ile kuraklığın yaygın olduğu kesimlerde nüfus yoğunluğu azdır.

Türkiye'de Nüfusun Yoğun Olduğu Kesimler	Türkiye'de Nüfusun Seyrek Olduğu Kesimler
1. Çatalca-Kocaeli Bölümü başta olmak üzere Marmara Bölgesi,	1. Doğu Karadeniz'in iç kesimleri,
2. Ege Bölümü,	2. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki yüksek platolar,
3. Çukurova ve Akdeniz kıyı kesimi,	3. Hakkari Bölümü(Doğu Anadolu)
4. Doğu Karadeniz'in kıyı kesimleri,	4. Menteşe Yöresi(Akdeniz)
5. İç kesimlerde verimli alüvyal ovalar.	5. Teke ve Taşeli platoları(Akdeniz)
	6. Yıldız Dağları Bölümü(Marmara)

Nüfus Yoğunluğu

Belli bir alanda yaşayan nüfusun, o alana oranıdır. Ülkenin genişliği ve toplam nüfus hakkında bilgi verir. Kişi/km² olarak gösterilir. Kilometre kareye düşen insan sayısıdır.

Ülkemizde nüfus sayımlarıyla görevli olan kurum **TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)** dur **Nüfus sayımı sonucu;** yalnız insanların sayısı belirlenmez, nüfusun eğitim durumu, yaş ve cinsiyet durumu, ekonomik ve sosyal nitelikler, nüfus artış hızı gibi özellikler de belirlenir

Nüfus Artışı: Sınırları belli bir alanda, belirli bir süre içinde meydana gelen insan sayısındaki çoğalmaya denir.

Bir yerdeki nüfus artışı; doğumlara, ölümlere, göçlere, sağlık ve beslenme olanaklarının artmasına bağlıdır. Bir yerde doğum oranı ölüm oranından fazla ise orada nüfus artışı var demektir. Nüfusun bu şekilde çoğalmasına **Doğal Nüfus Artışı** denir.

Nüfus Artışının Sonuçları

- İşsizliğin artması
- Üretimin yetersiz kalması
- İç ve dış göçlerin artması
- Gecekondulaşma
- Ülkenin kalkınma hızının yavaşlaması
- Kişi başına düşen milli gelirin azalması

Türkiye'de nüfusun ve nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu bölge; Marmara Bölgesi, en az olduğu bölge; Doğu Anadolu Bölgesi'dir.

KİM NEREDE ÇALIŞIYOR?

Dünya üzerinde yaşayan nüfusun bir kısmı tarım, bir kısmı sanayi, bir kısmı da hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu sektörler içinde değişik meslek dalları yer almaktadır.

Sektörün Adı	Ekonomik Faaliyet Kolları
Tarım	Tarla ve bahçe bitkileri, hayvancılık ve ormancılık
Sanayi	Madencilik, Elektrik, gaz ve su, İnşaat ve bayındırlık işleri
Hizmetler	Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller, ulaştırma, haberleşme, depolama, mali kurumlar, sigorta ve yardımcı iş hizmetleri, toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler

Tarım sektöründe çalışan nüfusun yoğun olduğu ülkeler fazla gelişme gösterememiştir. Hizmet ve sanayi sektöründe çalışan nüfusun fazla olduğu ülkeler ise oldukça gelişmiş ülkelerdir

TİCARET

Ülkeler arasında veya ülke içinde kâr amacıyla yapılan alış-verişe **ticaret** denir. Ülke içinde yapılan ticarete **iç ticaret**, ülkeler arasında yapılan ticarete de **dış ticaret** denir.

İhracat: Dış ülkelere mal satmaktır

İthalat: Dış ülkelerden mal almaktır Bir ülke hammadde alıp sanayi ürünü satıyorsa gelişmiştir. Sanayi ürünü alıp hammadde satıyorsa geri kalmıştır .Yine bir ülkenin ihracatı fazla, ithalatı çoksa zengindir tersi varsa fakirdir Türkiye'nin ithalat ve ihracatında ilk sırada yer alan ülke; **ALMANYA**'dır.

Türkiye'nin En Fazla İthalat (Dış Alım) Yaptığı Ülkeler: Almanya, Rusya,İtalya ,Fransa,İsviçre,İngiltere

Türkiye'nin En Fazla İhracat (Dış Satım) Yaptığı Ülkeler: Almanya,,İngiltere,,ABD, İtalya, Hollanda,Fransa,İspanya,Rusya

İTHAL ETTİĞİMİZ MALLAR

Petrol, doğalgaz, kömür, iş makineleri, elektronik ürünler, saat, otomobil ve yedek parça, gemi, uçak, ilaç ve sağlık ürünleri, optik ve ölçü aletleri, muz, kakao, kauçuk, kahve, piring, şeker, et, kalay, alüminyum, kağıt, içki, sigara, elektrikli makineler, v.s.

İHRAÇ ETTİĞİMİZ MALLAR

-Pamuk, tütün, fındık, turuncgiller, kayısı, kuru üzüm, kuru incir, ceviz, Antep fıstığı, halı, mobilya, otomobil, otobüs, çimento, beyaz eşya ürünleri, demir çelik ürünleri, cam ve cam ürünleri, krom, bor mineralleri, bakır, mermer, pamuklu dokuma ve konfeksiyon ürünleri, ayakkabı, deri v.s.

Bir ülkenin ihracatı ve ithalatı üzerinden alınan vergiye **gümrük vergisi** denir. Devlet gümrük vergisinin alınmasından sorumludur ve bazı kuruluşları aracılığıyla bu işi yapar. Ülkelerin giriş ve çıkışlarında **gümrük kapısı** olarak adlandırılan vergi denetiminin yapıldığı yerler vardır.

Ülke	Başkenti	Gümrük Kapısı
Suriye	Şam	Nusaybin, Cilvegözü, Ceylanpınar
Irak	Bağdat	Habur
İran	Tahran	Gürbulak, Esendere
Gürcistan	Tiflis	Sarp
Ermenistan	Erivan	Akyaka
Nahcivan	Özerk Bölge	Dilucu
Yunanistan	Atina	İpsala
Bulgaristan	Sofya	Kapıkule
Türkiye'nin sınır komşuları		

TÜRK DÜNYASI

Azerbaycan: Başkenti Bakü
Kazakistan: Başkenti Astana
Özbekistan: Başkenti Taşkent
Türkmenistan: Başkenti Aşabat
Kırgızistan: Başkenti Bişkek
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Başkenti Lefkoşa

KÜLTÜRLER ARASI KÖPRÜ

- Anadolu ilk çağlardan beri dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biri olmuştur.
- İklim koşulları, bol su kaynakları, önemli ticaret ve ulaşım yollarının Anadolu'dan geçmesi buranın yerleşim yeri olarak seçilmesinde etkili olmuştur.
- Anadolu, konumunun sağladığı özelliklerden dolayı tarih boyunca farklı kültürlerle, medeniyetlere ve devletlere ev sahipliği yapmıştır. Aynı zamanda ticaret ve kültür iletişiminin kaynaşma noktası olmasıyla dünyadaki birçok medeniyetin oluşmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk günlerden itibaren dış politikasında barışı esas almıştır. Yabancı ülke temsilcilerinin ziyareti, elçilik binalarının yapılması, devletlerarası antlaşmalar, uluslararası örgütlere üyelik gibi faaliyetler Atatürk dönemi dış politikamıza örnek teşkil eder.
- Türkiye, I. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, adaletli onurlu ilişkiler sürdürmek amacıyla kurulan **Milletler Cemiyeti'ne 1932** yılında üye olmuştur.
- Aynı işleri yürüten ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan **Birleşmiş Milletlere** ise 50 asil üye arasında yer alarak 1945 yılında üye olmuştur. Günümüzde dünya devletlerinin 189'u bu örgüte üyedir.
- 1937 yılında Türkiye, İran, Irak ve Afganistan, İtalya'nın doğu ülkelerine yönelik politikalarına karşı iş birliği içine girdiler ve **Sadabat Paktı'nı** imzaladılar. Böylece dört ülke arasında dostluk ilişkilerini sürdüreceklerine, birbirlerine saldırıda bulunmayacaklarına ve sınırlarının korunmasına ilişkin anlaşma sağlanmış oldu.

ULUSLARARASI İŞ BİRLİĞİ

Yardımlaşma, kendi gücümüzü ve olanaklarımızı, başkalarının iyiliği için kullanmaktır. **Dayanışma**, topluluğu oluşturan bireylerin bir konuda, duygu, düşünce ve karşılıklı çıkar birliği içinde olmalarıdır.

Her ülke doğal afetlerden ve çevre sorunlarından zarar görenlere yardım etmek amacıyla yardım kurumları kurmuşlardır. Ülkeler tek başlarına çözemeyecekleri doğal afetler ve çevre sorunlarıyla karşılaştıkları zaman diğer ülkelerden yardım alırlar.

DOĞAL AFETLER

- Deprem
- Erozyon
- Sel baskını
- Çığ
- Toprak kayması
- Yangın

ÇEVRE SORUNLARI

- Havanın kirlenmesi
- Suyun kirlenmesi
- Toprağın kirlenmesi
- Doğal varlıkların yok olması

Bu sorunlar karşısında hizmet veren çeşitli uluslar arası yardım kuruluşlarından bazıları şunlardır:

- Kızılay
- Kızılhaç
- FAO (BM Gıda ve Tarım Örgütü)
- WHO (BM Dünya Sağlık Örgütü)

TÜRK İŞ BİRLİĞİ VE KALKINMA AJANSI (TİKA)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan **TİKA**; Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve topluluklar öncelikli olmak üzere, gelişmekte olan ülkelere teknik yardım vermek ve öncelikli ülkelerle iş birliği ortamını geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

TİKA, kuruluşundan itibaren Türk Cumhuriyetlerine ekonomik kalkınmalarında katkı sağlayacak çok sayıda yardım faaliyetinde bulunmuştur.

VI. ÜNİTE
DEMOKRASİNİN SERÜVENİ

HÂKİMİYETİN KAYNAĞINA GÖRE YÖNETİM BİÇİMLERİ			
Monarşi	Oligarşi	Teokrasi	Cumhuriyet
<p>** Tek kişinin egemenliğine dayanılarak yönetilen devlettir</p> <p>** Tüm yetkilerin ve güçlerin tek kişide toplanmasıdır.</p> <p>** Seçim dışı yöntemler kullanılır.</p> <p>** Yetki, genellikle miras yoluyla (babadan oğula-saltanat) geçer .Bu kişi kral, prens, padişah, çar olabilir. Bu kişinin emirleri tartışılmaksızın kabul edilir.</p> <p>** Yasama, yürütme ve yargı yetkileri bu kişinin elindedir. Kimseye hesap vermez.</p> <p>**Geçmişte monarşi ile yönetilen ülkeler; Roma İmparatorluğu, Rusya, İngiltere Osmanlı Devleti, Fransa.</p> <p>Günümüzde ise Suudi Arabistan, Fas, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, İngiltere, İspanya, Hollanda, Japonya monarşik devletlerdir.</p>	<p>** Hâkimiyet bir gruba, zümreye , bir sınıfa veya küçük bir azınlığa aittir</p> <p>** Devleti idare edenler bu grup tarafından tayin edilir ve bu gruba karşı sorumludur.</p> <p>** Asiller meclisi vardır. Bu meclis krala yaptırım uygulayabilir.</p> <p>• Meclisin kararlarına uymayan kral görevden alınabilir . Kral yetkilerini bu meclisten alır</p> <p>Geçmişte oligarşi(aristokrasi) ile yönetilen ülkeler; Eskiçağ'da Roma Yunanistan</p> <p>Günümüzde Cezayir, Irak ve Suriye gibi ülkeler oligarşik devletlerdir</p>	<p>** Din kurallarına göre kurulup idare edilen devlettir</p> <p>** Dini düşünceye göre hâkimiyet tanrıya aittir.</p> <p>** Geçmişte teokrasi ile yönetilen ülkeler; Osmanlı Devleti, Emeviler, Abbasiler.</p> <p>Günümüzde İran, Vatikan, İsrail teokratik devletlere örnek olarak gösterilebilir.</p>	<p>** Millet egemenliğine dayanan, milletin egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için kullandığı bir yönetim sistemidir.</p> <p>** İnsanların eşitliğe, seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu yönetim biçimidir.</p> <p>** Yönetim ve güç halkın kendisinin seçtiği kişilere aittir.</p> <p>** Cumhuriyet yönetimi demokrasinin en iyi uygulandığı yönetim şeklidir.</p> <p>** Kişilerin vazgeçilmez hak ve hürriyetleri vardır.</p> <p>** Yasaların üstünlüğü vardır. Buna herkes uymak zorundadır.</p> <p>** Halk memnun olmadığı yöneticileri seçimle değiştirebilir</p> <p>Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, Kanada demokratik devletlerdir</p>

Demokrasi: Yunancada halk anlamına gelen "demos" ile güç, kudret, iktidar ve yönetim anlamına gelen "kratos" kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelir. Halkın kendi kendini yönetmesine denir. Halk kendi yöneticilerini kendisi seçer. Bu hakkını milletvekilleri seçerek kullanır. Belli bir süre için milletvekillerini seçer milletvekilleri mecliste halk adına ülkeyi yönetir. Halk egemenliğine dayanan yönetim şeklidir

Demokrasinin Temel İlkeleri:

1. Milli egemenlik

2. Hürriyet ve eşitlik

3. Siyasi partiler.

a. Milli Egemenlik: Demokraside egemenlik millete aittir. Millet bu hakkını temsilcilerini kullanarak seçer.

Yönetenler, gücünü millettten alır.

b. Hürriyet ve Eşitlik: **Hürriyet;** başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilmektir. **Eşitlik;** hiçbir ayırım yapmaksızın herkesin kanun önünde eşit olmasıdır.

c. Siyasi Partiler: Siyasi partilerin çok olması demokrasinin daha iyi işlemesini sağlar. Farklı düşüncedeki insanlar kendi fikirlerine uygun partilere üye olabilir. Ve istedikleri partiyi destekleyebilirler

— Ülkeyi yöneten partilere "**İktidar partisi**" diğer partilere de "**muhalefet partisi**" denir. Eğer bir parti tek başına iktidar olamazsa başka partilerle anlaşarak iktidar olur. Bu birleşmeye "**koalisyon**" adı verilir.

— Çoğunluk ilkesi ise halkın çoğunluğunun istediğinin olmasıdır. Ancak çoğunluğu sağlayan parti diğer insanları ezmez ya da baskı uygulamaz. Çünkü demokraside İnsan haklarına saygı ön plandadır.

SEÇİM

- Seçimler; anayasada belirtildiği gibi, serbest, eşit, tek dereceli, genel oy esaslarına göre yapılır.
- Seçmen oyunu kendisi kullanır.
- Oy gizli verilir. (**Gizli Oy**)
- Oyların sayımı dökümü ve tutanaklara geçirilmesi açık olarak, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. (**Açık Sayım**)
- Seçimlere katılmak vatandaşların hem hakkı hem görevidir.
- 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.
- Ülkemizde milletvekili ve muhtar olma yaşı 25, cumhurbaşkanı seçilme yaşı 40'tır.
- Ülkemizde; silâh altında bulunan er ve erbaşlar, askeri öğrenciler, hükümlüler oy kullanamazlar.

Özgürlük; başkalarına zarar vermeden bireylerin istediği her şeyi yapabilmesidir. Bir insanın özgürlüğü başka bir insanın özgürlüğü ile sınırlıdır. Eşitlik; dil, ırk, din, mezhep, renk, cinsiyet, siyasal düşünce vb. nedenleriyle ayrılık yapılmaksızın herkesin yasalar önünde eşit olmasıdır.

Milli Egemenlik; ülke yönetiminde milletin egemen olmasıdır. Milletin temsilcilerinden oluşan organa **meclis ya da parlamento** denir.

NOT: Mecliste 550 milletvekili vardır. Seçimler her 4 yılda bir yapılır. Belediye Başkanlığı, Muhtarlık ve Cumhurbaşkanı 5 yılda bir seçilir.

OKUL MECLİSLERİ PROJESİ

- ❖ 13 Ocak 2004 tarihinde TBMM ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında, öğrencilerde demokrasi bilincinin oluşmasını sağlamak ve demokrasiyi yaşatabilmek amacıyla imzalanan bir protokol uyarınca **Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi** hayata geçirilmiştir.

Projenin Amacı

- ❖ Projenin başlangıçta çocuklarımıza, *daha sonra* da demokratik hayatımıza kazandıracağı dört temel amacı belirtilmiştir. **Bunlar;**
- ❖ Yerleşik bir demokrasi kültürü ve *bilincinin* oluşturulması,
- ❖ Hoşgörü, çoğulculuk, farklılıklara rağmen *insanların* huzur ve barış içerisinde bir arada yaşabileceği, tartışma ortamını bilen, düşünen, sorgulayan, analiz ve sentez yapma kabiliyeti olan bireylerin, büyük Atatürk'ün "Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" olarak nitelediği cumhuriyet vatandaşlarının yetiştirilmesi,
- ❖ Kültürünü özümsemiş, ayakları kendi ülkesinin toprağına basan, ancak dünyaya ve milletlerarası değerlere açık nesillerin yetiştirilmesi,
- ❖ Seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılmasıdır.

TARİHTEN GÜNÜMÜZE DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ

M.Ö. 450 = Atina'da Aristo, Eflatun ve Sokrates'in geliştirdiği bir çeşit yönetim sistemidir. "Site" denilen şehir devletlerinde kadınlar ve köleler, site halkının dışında kabul ediliyordu. Halk meclisinde yalnızca erkeklerin konuşma ve oy kullanma hakkı vardır.

M.S.375 = Roma'da insan hakları ile ilgili önemli gelişmeler oldu.

M.S.1215 = Magna Carta Libertatum (Büyük Şart) İngiltere kralı I. John (Yurtsuz John) ile halk arasında imzalanmıştır. Bu antlaşma ile kralın yetkileri sınırlanmış, halka geniş hak ve özgürlükler tanınmış. Kimsenin yargılanmadan cezalandırılmayacağı ilkesi getirildi, vergi sisteminde düzenlemeler yapıldı.

M.S.1450 = Johann Gutenberg modern matbaayı buldu. Matbaanın bulunması ile hak ve özgürlükler tüm dünyaya yayıldı.

M.S.1750 = Avrupa'da aydınlanma felsefesiyle anayasal demokrasinin düşünce temelleri atılmıştır. Montesquieu (Monteskiyö), Rousseau (Russo), J.Locke (Luk) gibi düşünürler özgür düşünceyi savundular.

M.S.1789 = Fransa'da çıkan Fransız İhtilali sonrasında İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi yayınlandı. Bildiride temel hak ve özgürlükler (adalet, özgürlük, mülk edinme, yaşama hakkı gibi) ve anayasal düzenlemeler yer almıştır.

M.S. 1877= İlk Türk meclisi "Meclis-i Umumi" (Genel Meclis) açıldı.

M.S. 1920= 23 Nisan 1920'de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk meclisi açıldı. Bu mecliste egemenlik millete aittir.

İnsanhakları:

- İnsanların doğuştan gelen ve toplumda daha iyi yaşaması için olması gereken haklara biz insan hakları diyoruz. Yaşama, eğitim, sağlık, seyahat ve yerleşme, düşünme hakları gibi.
- Günümüzdeki insan haklarının oluşması kolay olmamıştır. İlk çağlarda insanların çoğu hakları yoktu. Krallar ve diğer yöneticiler istediği gibi davranıyordu ve insanlar köle olarak satılabiliyordu. Zamanla demokrasi ve insan hakları gelişti ve günümüzdeki insan hakları oluştu.
- İnsan haklarını ülkelerde anayasalar koruma altına alır. Ayrıca uluslar arası kuruluşların ortak hareketiyle insan haklarını koruyacak belgeler de yayınlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi... Bu belgeleri imzalayan ülkeler oradaki şartlara uymak zorundadır.

İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ BAZI BELGELER

HAMMURABİ YASALARI

MÖ. 1975'de Babil Devleti'nde Kral Hammurabi'nin hazırladığı kanunlardan alınmıştır. Bu kanunlar sonraki kanunlara örnek olmuştur. Az da olsa insan hakları gözetilmiştir.

1. Eğer bir yargıç, bir davaya bakar ve bir karara varırsa verdiği hükmü yazılı takdim eder. Daha sonra verdiği kararda bir hata ortaya çıkarsa, bu kendi hatasından kaynaklanmışsa o zaman davada onun tarafından kararlaştırılan para cezasının on iki katını öder. Halka duyurularak görevinden alınır.
2. Bir oğul babasına vurursa elleri balta ile kesilir.
3. Ameliyat sırasında hastayı öldüren doktorun elleri kesilir.
4. Eğer bir adam, bir adamı suçlayıp ona cinayet suçu atar ve ispat edemezse suçlayan kimse öldürülür.
5. Bir adam özgür bir insanın gözünü çıkarırsa onunda gözü çıkarılır.
6. Bir binanın inşaat kurallarına uyulmadan yapılan bir duvarı yıkılırsa, müteahhit bütün masrafları karşılayarak o duvarı sağlamlaştırır.

VEDA HUTBESİ

Hiz. Muhammed(s.a.v)'in 632 yılında binlerce kişiye hitaben söylediği konuşmadır. Hiz. Muhammed bu konuşmasında insan haklarından da bahsetmiştir.

MAGNA CHARTA

1215 yılında İngiltere'de Kral John ile halkın zenginleri bir araya gelerek bir sözleşme imzalar. Bu sözleşmede sınırsız yetkiye sahip olan kral, yetkilerini soylularla paylaştı. Bu sözleşme Manga Charta (Büyük Şart) olarak tanınmış ve Avrupa'daki ilk kişi hak ve özgürlüklerini düzenleyen belgedir.

Maddeleri:

1. Genel meclisin izni olmadan hiç kimseden vergi alınmayacaktır.
2. Hiçbir yargıç, doğru ve güvenilir kanıtlar olmadan kimseye dava açmayacaktır.

Manga Charta ile:

1. Kralın dokunulmazlığına ve sınırsız yetkilerine son verildi.
2. Kimsenin yargılanmadan cezalandırılmayacağı ilkesi getirildi.
3. Halk temsilcileri meclisine büyük yetkiler verildi.

27 AĞUSTOS 1789 İNSAN VE VATANDAŞ HAKLARI BİLDİRGESİ

Fransız halkı eşitlik, özgürlük gibi düşüncelerle krala karşı ayaklanmış ve kralı tahttan indirerek cumhuriyet yönetimine geçmiştir. İhtilalden sonra ulusal meclis toplanarak bu bildirme kabul edilmiştir.

Maddeler:

1. İnsanlar özgür ve hukuk bakımından eşit doğarlar.
2. Egemenliğin özü esas olarak millete aittir.
3. Özgürlük başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilme gücüdür.
4. Yasa, yalnız toplum için zararlı olan hareketleri yasaklayabilir.
5. Yasaların gösterdiği durumlar dışında hiç kimse suçlandırılmaz.

KANUN-İ ESASİ (31 AĞUSTOS 1876)

Türk toplumunun batılı Tarzda hazırlanmış **ilk Anayasasıdır**. Osmanlı'da I. Meşrutiyet'i başlatan da Kanun-i Esasi'dir. İnsan hak ve hürriyetleri ilk defa bu Anayasa metninde yer almıştır. Fakat uygulanma şansı bulamamıştır. II. Meşrutiyet haklar düşüncesine halk unsurunu katan hareketlere sahne olmuştur.

DEVLETİN SAHİP OLDUĞU GÜÇLER

Devletimizin sahip olduğu üç tane güç vardır. Bunlar:

1. **Yasama:** Uymak zorunda olduğumuz yasaları, kanunları çıkarır. Ülkemizde bu görev **TBMM** aittir.
2. **Yürütme:** Çıkarılan yasalara, kanunlara göre hayatımızı sürdürmemizi sağlar. Ülkemizde bu görev **Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kuruluna** aittir.
3. **Yargı:** Çıkarılan yasalara, kanunlara aykırı hareket ettiğimizde cezalandırılırız. Ülkemizde bu görev **Bağımsız Mahkemelerdedir**.

Bir ülkenin elindeki bu güçlerin tamamının bir kurum tarafından kullanılmasına güçler birliği ilkesi denir. Güçlerin farklı kurumlarda bulunması ise güçler ayrılığı ilkesinin benimsendiğini gösterir. Ülkemiz güçlerini ayrı kurumlara verdiği için **Güçler Ayrılığı** ilkesini benimsemiştir

TÜRK TARİHİNDE DEMOKRATİK GELİŞMELER:

Her ne kadar Hunlardan başlayarak günümüze kadar tüm Türk devletlerinde demokrasinin birçok örneklerini görssek de **"modern anlamda demokratikleşme Osmanlı Padişahı II. Mahmut döneminde (1808-1839) başlamıştır.**

Batılı anlamda bir model getirmeye çalışmıştır. Bu dönemki çalışmaların arasında yer alan **"Sened-i İttifak"** Türk demokrasi tarihinin önemli bir ürünü sayılır. Çünkü Padişahın yetkilerinin sınırlanmasına yönelik bir adım olarak kabul edilir. Padişah ile Ayanlar (valiler) arasında imzalanmıştır.

1839 Tanzimat Fermanı ise can, mal ve namus güvenliğinin sağlanmasıyla, vergi adaletiyle, kişisel hakların tanınması açısından önemlidir.

1856 Islahat Fermanı, eşitlikçi anlayış ve uygulamalar getirmiştir.

I. MEŞRUTİYET'İN İLANI (23 ARALIK 1876)

Namık Kemal, Şinasi ve Ziya Paşa gibi aydınların oluşturduğu gruba **Genç Osmanlılar** veya **Jön Türkler** denirdi. Bu grup yanlarına **Mithat Paşa'yı** da alarak Meşrutiyeti ilan etmesi koşuluyla **II. Abdülhamit'i** tahta çıkardılar. 23 Aralık 1876 'da **Kanuni Esasi** hazırlanarak I.Meşrutiyet ilan edildi. **Kanuni Esasi Osmanlı Devletinin ilk anayasasıdır.** Monarşik yönetimden Meşrutiyet yönetimine geçildi. İlk kez milletvekili seçimi yapıldı. Kanuni Esasiye göre iki tane meclis kuruldu. Meclisi Mebusan (Üyelerini halk seçecek), Meclisi Ayan (Üyelerini Padişah seçecek)

Not: I. Meşrutiyetin ilanıyla Mutlakiyet dönemi sona ermiş Meşrutiyet dönemi başlamıştır.

II. MEŞRUTİYET'İN İLANI (24 TEMMUZ 1908)

Jön Türkler 1889 yılında **İttihat ve Terakki** cemiyetini kurdular. Bu örgüt **II. Meşrutiyetin** ilan edilmesi için **II. Abdülhamit'e** baskı yaptılar. Baskılar sonunda **II. Abdülhamit** 24 Temmuz 1908 'de II. Meşrutiyeti ilan etti. Anayasa değişikliği ile padişahın yetkileri kısıtlandı, meclis daha etkin hale getirildi. 13 Nisan 1909'da Meşrutiyet yönetimine karşı olanlar büyük bir ayaklanma yaptılar(**31 Mart Olayı**). Ayaklanmayı İttihatçıların oluşturduğu ve M. Kemal'in Kurmay Başkanlığını yaptığı Hareket **Ordusu** bastırdı. İttihatçılar bu ayaklanmadan II. Abdülhamit'i sorumlu tutarak tahttan indirdiler.

NOT: 31 Mart ayaklanması rejime yönelik bir ayaklanmadır. Geriye dönük bir rejimi istedikleri için irtica hareketi olarak nitelendirilir.

NOT: 31 Mart ayaklanmasından sonra Anayasada yapılan değişikliklerle padişahın yetkileri sınırlandırıldı. Padişahın meclisi süresiz kapama yetkisi kaldırıldı. Bu değişiklikler Anayasanın daha demokratik bir hale getirildiğinin göstergesidir.

23 Nisan 1920. Milli mücadelenin önderi M. Kemal Ankara'da TBMM 'yi açtı. Böylece Millet adına tüm yetkiler mecliste toplanmıştır. Halk egemenliği gerçekleşmiştir. Meclisin ilk demokratik çalışması "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir" ilkesinin kabul edilmesidir.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyet, Türklerin yeni devlet biçimi olmuştur. Atatürk İlk Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü ilk başbakan olmuştur.

4 Ekim 1926 Medeni Kanun kabul edilerek Türk kadınına bazı hak ve özgürlükler getirmiştir. Kadınlar erkeklerle eşit statüye getirildi.

Kadınlarımıza siyasi alanda haklar tanındı.

- 1930 yılında belediye seçimlerine katılma hakkı,
- 1933 yılında muhtarlık seçimlerine katılma hakkı,
- 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi.

Siyasal haklar Türk kadınına birçok Avrupa ülkesinden çok önce verilmiştir.

1945'te çok partili döneme girilmiştir.

1995'te ülkemizde seçmen yaşı 20'den 18'e indirilmiştir.

1 Ocak 2002'de yeni Medeni Kanun kabul edilmiştir. Evlilik ve mirasta kadın erkek eşitliği sağlanmıştır.

TEMEL HAKLARIMIZ

Anayasamızda temel haklar ve özgürlükler, üç başlık altında toplanır. Bunlar:

1. *Kişi Hak ve Hürriyetleri*

- Kişi dokunulmazlığı
- Kişi hürriyeti ve güvenliği
- Özel hayatın gizliliği ve korunması (konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti)
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve kanaat hürriyeti
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Basın ve yayımla ilgili hürriyetler (düzeltme ve cevap hakkı)
- Toplantı hak ve hürriyeti (dernek kurma hürriyeti, toplantı gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı)
- Mülkiyet hakkı
- Hak arama hürriyeti
- Temel hak ve hürriyetlerin korunması

2. *Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler*

- Ailenin korunması
- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi
- Çalışma ile ilgili haklar
- Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt
- Ücrette adalet sağlanması
- Sağlık, çevre ve konut hakkı
- Gençliğin korunması ve spor hakkı
- Sosyal güvenlik hakları
- Tüketici hakları
- Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

3. *Siyasi Haklar ve Ödevler*

- Türk vatandaşlığı
- Seçme, seçilme, siyasi faaliyetlerde bulunma hakları
- Kamu hizmetine girme hakkı
- Dilekçe hakkı

KADIN HAKLARI

İlk Türk devletlerinde kadın haklarına önem verilirdi. Kurultay'da kadınların söz sahibi olması, Hatun (Kağan'ın eşi)'un Kağan'la yan yana oturması, tanrının ülkeyi yönetme gücünü ("kut" inancı) Kağan ve Hatun'a verdiğinin belirtilmesi bunun en açık kanıtıdır (kurultay: ilk Türk devletlerinde, devletin önemli işlerinin görüşülüp karara bağlandığı yer).

1913 yılında kadınlar ilk kez devlet memuru olarak çalışmaya başladılar. 1930 yılında belediye seçimlerine katılma, 1933 yılında muhtarlık seçimlerine katılma hakkı, 1934 yılında milletvekili seçilme hakkı kazanmıştır.

1930 Belediye Başkanlığı

1933 Muhtarlık

1934 Vekillik

VII.ÜNİTE ELEKTRONİK YÜZYIL

SOSYAL BİLİMLER

Sosyal Bilimler; insanı, toplumu ve ağırlıklı olarak insanın insanla, insanın toplumla ve insanın eşya ile olan ilişkilerini bilimsel yöntemle ve sistemli olarak inceleyen bilim dalıdır. Sosyal Bilimlere örnek; tarih, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, felsefe, hukuk, coğrafya, ekonomi vb.

SOSYAL BİLİM DALLARININ TOPLUM HAYATINA OLAN ETKİLERİ

****Tarih:** Toplumu etkileyen hareketlerden doğan olayları, zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişki ve bağlantıları ortaya koyan bilim dalıdır. Tarih bilimi, geçmişe ait bilgiler sunarken aynı zamanda geçmişte yaşanan olayların neden ve sonuçlarını değerlendirme fırsatı da verir.

****Sosyoloji:** Bir toplumun örfünü, âdetini, yaşam biçimlerini, toplumsal olay ve kurumlarını inceleyen bilim dalıdır. Sosyoloji, törelerimizi, inanış ve düşüncelerimizi kısaca kültürümüzü incelemektedir

****Coğrafya:** İnsanın içinde yaşadığı çevrenin doğal özelliklerini, insan ile doğal çevre etkileşimini konu edinen sosyal bilim dalıdır.

****Felsefe:** Varlığın ve bilginin kaynağını bilimsel olarak araştıran bir bilim dalıdır.

****Antropoloji:** Kazılar sonucunda ortaya çıkarılan insan iskeletlerini inceleyerek insan ırklarını sınıflandıran bir bilim dalıdır.

****Hukuk:** Toplumsal ilişkileri düzenleyen, devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütününe inceleyen bir bilim dalıdır.

****Ekonomi:** İnsanların yaşamak için üretim yapma ve üretimi bölüşme biçimlerini inceleyen bir bilim dalıdır.

****Arkeoloji:** Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma eserleri tarih ve sanat bakımından inceleyen bilim,kazı bilimidir

NANOTEKNOLOJİ

Nanoteknoloji, nano ölçekli bir metrenin bir milyarda biriyle yüz milyonda biri arasındaki malzemelerin üretim, montaj ve kullanımının söz konusu olduğu alanları kapsayan bir bilim dalıdır.

Fransız fizikçi Richard Feynman (Rıçırt Feynmın), 1959 yılında "Britannica (Biritanika) Ansiklopedisi'nin bütün ciltlerini, bir toplu iğne başı büyüklüğündeki alana nasıl yayılabilir?" sorusuyla "nano ölçeğe" ulaşmıştır. Bu ölçeğe göre bir nano parçacığının boyutu milimetrenin binde birine eşittir. Yani örnek verecek olursak bir saç telinin kalınlığı yaklaşık olarak 80 bin nanometredir.

Nanoteknoloji Ne İşe Yarar?

- Isıya göre renk değiştiren kumaşlar
- Leke tutmayan kumaşlar
- Kırışmayan ve ütü istemeyen kumaşlar
- Zararlı etkilerden arındırılmış yemek pişirme araçları ile mutfak malzemeleri
- Düşük yakıt tüketimi sağladığı ve motorun ömrünü uzattığı için otomotiv alanında
- Kendi kendini temizleyen duvar boyaları
- Hastanın içinde dolaşp mikropları öldürebilecek mini robotlar üretilebilecek.

TIP VE YARDIMLAŞMA

Doku - Organ Bağışısı ve Önemi

- Çeşitli hastalıklar ve kazalar sonucunda insanların çeşitli doku ve organlarında bozulmalar meydana gelebilir. Bozulan doku ve organlar görevlerini yerine getiremediği için bunların yerine yenilerinin nakledilmesi gerekir. Bu olaya **doku ve organ nakli** denir.
- Doku ve organ naklinde, aynı kişinin sağlam dokularından ya da başka bir kişinin doku ve organlarından faydalanılır. Ayrıca beyin ölümü gerçekleşen kişilerin doku ve organları da nakledilebilir.
- Tıbbın gelişmesi ile kornea, kemik iliği, akciğer, karaciğer, kalp, böbrek, pankreas gibi organların nakli yapılabilmektedir.
- Türkiye'de doku ve organ nakli yasal kurallara bağlanmıştır. 18 yaşını dolduran ve akli dengesi yerinde olanlar bu bağışısı yapabilirler. 18 yaşından küçük olanların anne ve babalarından izin alması zorunludur.
- Daha önce organ bağışısında bulunmamış olanlarda ve beyin ölümü gerçekleşenlerde ise yakınlarının izni alınmalıdır.
- Organ bağışısında bulunma **dayanışma ve yardımlaşmaya** verilebilecek en önemli örnektir.
- Her insan kendi başına da gelebileceğini düşünerek organ bağışısı konusunda daha duyarlı olmalıdır.

EMEĞE SAYGI

Mevcut bilgi birikimleri ve deneyimlerden yararlanarak daha önceden bilinmeyen yeni bir bilgiye ulaşma veya bu bilgiye ulaşma yöntemini geliştirmeye **buluş** denir.

Yeni bir eser üretmek veya bir buluşa imza atmak çok fazla emek gerektirdiğinden bu eserlerin yasa dışı yollardan çoğaltılmasını önlemek buluş veya eser sahibinin haklarını korumak amacıyla **patent ve telif hakkı** kavramları ortaya çıkmıştır.

PATENT

- **Patent** buluş sahibinin buluş konusu ürününü belirli bir süre üretme, kullanma veya satma hakkıdır. Aynı zamanda bu hakkı gösteren belgeye de patent denir.
- Patent, endüstri alanındaki bir buluşun sahibine resmî bir organ tarafından verilen ve bu buluşun belirli bir süre kendisinin izni olmaksızın başkalarının kullanılması engelleme yetkisi sağlayan belgedir. Bu belge, hak sahibine belirli bir süre için buluşun başkalarının kullanılması, satımı ve ithalini engelleme hakkını sağlar.
- Patent hakları buluş yapmayı özendirmekte, teknoloji transferlerini sağlamakta ve ülkelerin sanayi planlama ve stratejilerinin belirlenmesinde rol oynamaktadır.
- Buluş sahibi buluşunu gerçekleştirmek için emek, zaman ve para harcamaktadır.
- Patent belgesi, buluş sahibine belirli bir süre için üçüncü kişilerin müdahalesi olmadan işletme (kullanma, üretme ve satma gibi) hakkını vermektedir.

Patent Tescili İçin Gerekli Şartlar Nelerdir?

- Yenilik sağlaması,
- Tekniğin bilinen durumunun aşılması,
- Sanayi alanında uygulanmasıdır.

NOT: Ülkemizde özgün çalışmalar yapan insanların haklarını korumak amacıyla Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur.

TELİF HAKKI

- Bir düşünce veya sanat eserini ortaya koyan kişinin bu eserden doğan haklarının tümüne **telif hakkı** denir.
- Telif hakkına sahip olan kişi veya kuruluş, o eserle ilgili ekonomik hakların yanı sıra eserin sahibi olduğunu iddia etme ve esere verilebilecek zararları engelleme hakkına sahip olur. Eserin çoğaltılması, kiralınması, radyo ve televizyonlarda yayınlanması gibi haklar da telif hakkı kapsamındadır.
- Sembolü çember içinde © veya ® harfleri ile gösterilir. Bu işaretlerin bulunduğu ürünler, o ürünlerin tescilli birer marka olduğunu ve yasalarla korunduğunu gösterir.
- Devlet yasalarla sanatçıların haklarını koruma altına alır (Anayasamızın 64. maddesi).
- Devlet, sanat eserlerini korumak için bu konuda "**Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu**", "**Video ve Müzik Eserleri Kanunu**" gibi yasalar çıkarmıştır.
- Ülkemizde telif hakkı, 1951 yılında çıkarılan "**Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu**" ile düzenlenmiştir.

Bandrol (Denetim Pulu):

- Kaset, Kitap, Cd, Vcd, Dvd, gibi süresiz yayınlarda telif ödemelerini ve eserlerin tescillerini kontrol altına almak için **Kültür ve Turizm Bakanlığı** tarafından verilen baskılı minik etikete verilen addır
- Üzerinde bandrol olan ürünler o üründen devletçe belli bir vergi alındığını göstermektedir

Bu konuda dört önemli ilke yer almıştır. Bunlar:

- 1-Eser sahibinin haklarının korunması,
 - 2-Eser sahibinin haklarıyla ilgili süre,
 - 3-Kamunun eserden yararlanmasının sağlanması,
 - 4-Eserle ilgili yasal ve toplumsal yaptırımdır.
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre; eser sahibinin haklarını koruma süresi yaşadığı süreden sonra 75 yıldır. Böylece eser sahibi öldükten sonra eserle ilgili hakları, yakınlarına miras olarak kalmaktadır.

KORSANA HAYIR

- Türkiye'de eserlerin yasal olmayan yollardan çoğaltılmasının önüne geçebilmek için çeşitli yasalar çıkartılmıştır.
- Telif ve patent hakları saklı olan ürünler yasal yollardan temin edilmelidir.
- Günümüzde yasal yollar dışında çoğaltılan ve satılan kitap, CD, kaset, bilgisayar yazılımı gibi bandrolsüz ürünlere korsan denilmektedir.
- Korsan ürünlerinde bandrol olmaması yani bu ürünlerin vergisiz olması fiyatlarının çok ucuz olmasını sağlamaktadır. Bu olay korsana olan ilgiyi artırıcı etki yapmaktadır. Hangi nedenle olursa olsun korsan ürünlere rağbet etmemek gerekir. Korsan ürün almak, eser sahibinin haklarını çiğnemek ve emeğine saygı duymamak, aynı zamanda devlete ekonomik olarak zarar vermek anlamına gelmektedir.